ARTIKLER 140

BARNLØSHET - SAVN ELLER ØNSKE?
OM UFRIVILLIG OG FRIVILLIG BARNLØSHET

AV/BY
TURID NOACK OG LARS ØSTBY

CHILDLESS OR CHILDFREE?
ABOUT INFECUNDITY AND INTENTIONAL CHILDLESSNESS

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

ARTIKLER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ NR. 140

BARNLØSHET - SAVN ELLER ØNSKE?
OM UFRIVILLIG OG FRIVILLIG BARNLØSHET

AV/BY
TURID NOACK OG LARS ØSTBY

•

CHILDLESS OR CHILDFREE?
ABOUT INFECUNDITY AND INTENTIONAL CHILDLESSNESS

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO–KONGSVINGER 1983

ISBN 82-537-1894-2
ISSN 0085-431x

EMNEGRUPPE

Befolkning

STIKKORD

Fruktbarhet

FORORD

Denne artikkelen bygger på data fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977. Den omhandler omfanget av infekunditet og barnløshet, og gjennomfører et skille mellom frivillig og ufrivillig barnløshet. Artikkelen ble opprinnelig presentert som et innlegg ved Nordisk Demografisk Symposium 1982 (Noack og Østby 1983). Etter denne presentasjonen er intervjumaterialet koplet med Det sentrale personregister, slik at intervjupersonenes fødsler de første 4 år etter intervjuet også kan trekkes inn i vurderingen av infekunditet og barnløshet.

Arbeidet er en del av programmet "Fruktbarhetsmønsteret i Norge", som er gjennomført med støtte fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 1. mars 1983

Arne Øien

PREFACE

This article is based on data from the Fertility Survey 1977. It deals with the extent of infecundity and childlessness, making a distinction between voluntary and involuntary childlessness. The article was originally presented as a paper to the Scandinavian Demographic Symposium 1982 (Noack and Østby 1983). After this presentation, the interwiev data have been supplemented with information about the births of the respondents for the years 1978 - 1981, extracted from the Central Population Register. In this way birth records for the first four years following an interwiev may be taken into consideration in the analysis of infecundity and childlessness.

The investigation is a part of the program "Fertility Pattern in Norway", and is carried out with financial support from the Ministry of Consumer Affairs and Government Administration.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 1 March 1983

Arne Øien

INNHOLD

Side

1. Sammendrag 7

2. Innledning 10
   2.1. Datagrunnlaget 11
   2.2. Hva menes med barnløshet? 11
      2.2.1. Temporær eller permanent barnløshet 12

3. Hvor mange er barnløse? 12

4. Hvor utbredt er infekunditet? 14
   4.1. Evnen til å få barn: kvinnenes vurdering av sin egen situasjon 16
   4.2. Infekunditet (primær eller sekundær) og sterilisering . 17
   4.3. Hvem er infekunde eller steriliserte? 19

5. Ufrivillig eller frivillig barnløs? 21
   5.1. Ufrivillig barnløse 22
   5.2. Frivillig barnløse 26

6. 4 år etter intervjuet: Hvor mange er fortsatt barnløse? 30
   6.1. Utviklingen i andelen barnløse 30
   6.2. Kvinner som i 1977 mente at de ikke hadde muligheter for å få barn 32
   6.3. Kvinner som i 1977 ble definert som frivillig barnløse 33

Sammendrag på engelsk 35

Litteratur 39

Utkommet i serien Artikler fra Statistisk Sentralbyrå (ART) 41

CONTENTS

Page

1. Summary 7

2. Introduction 10

2.1. Data 11

2.2. The definition of childlessness 11

2.2.1. Temporary or permanent childlessness 12

3. How many are childless? 12

4. Infecundity: prevalence 14

4.1. The ability to have children: the women's own judgement 16

4.2. Infecundity (primary or secondary) and sterilization .. 17

4.3. Who are infecund and sterilized? 19

5. Involuntary or voluntary childless? 21

5.1. Involuntarily childless 22

5.2. Voluntarily childless 26

6. 4 years after interview: How many are still childless? 30

6.1. Trends in the number of childless 30

6.3. Women who in 1977 judged themselves as infecund 32

6.3. Women who in 1977 were judged as voluntary childless .. 33

Summary in English 35

References 39

Issued in the series Articles from the Central Bureau of Statistics (ART) 41

1. SAMMENDRAG

Fruktbarhetsundersøkelsen viste at 9 prosent av samtlige kvinner 30-44 år (født 1933 - 1947) var barnløse. Om vi tar hensyn til at undersøkelsen hadde et visst selektivt frafall blant kvinner uten barn, øker andelen barnløse til 12 prosent.

I beregninger av barnløshet tar mange med bare gifte kvinner eller par. Våre tall er representative for samtlige kvinner i kohorten, uavhengig av nåværende eller tidligere samlivsstatus. Dette understreker ytterligere at svært få blir barnløse dersom forholdene først ligger noenlunde til rette for å få barn.

De barnløse består av 3 ganske jevnstore grupper. En tredjedel er definert som ufrivillig barnløse (infekunde som aldri har fått noe levendefødt barn). En tredjedel er frivillig barnløse (fekunde kvinner som regner med å forbli barnløse). Den siste tredjedelen er kvinner som fortsatt mente de ville komme til å få barn, eller som var usikre på om de ville forbli barnløse eller ikke. Selv om samtlige av denne siste tredjedelen skulle forbli barnløse, er det alt i alt færre enn det vi ut fra tilgjengelig kunnskap ville vente, som ender opp som permanent barnløse.

Av alle de 4 137 som ble intervjuet i Fruktbarhetsundersøkelsen 1977, er det bare 72 kvinner som vi med rimelig sikkerhet kan plassere som ufrivillig og 65 som frivillig barnløse. Vi fant ingen sammenheng mellom ufrivillig barnløshet og kvinnenes egen utdanning, landsdelen de kom fra eller om de bodde i tettbygde eller spredtbygde strøk. Hvor lenge kvinnene har levd i samliv ser heller ikke ut til å være av vesentlig betydning for ufrivillig barnløshet, men datamaterialet er ikke stort nok til å se spesielt på kvinner som først innledet samliv i 30-årsalderen.

De frivillig barnløse er langt oftere ugifte enn gifte. Sammenlignet med kvinner med barn, har de vesentlig lengre utdanning. Det er særlig mange som har utdanning på høyeste nivå, det vil si utdanning som har vart i minst 13 år. Enkelte ting kan tyde på at barnløsheten for flere av kvinnene mer er et resultat av en livssituasjon med få reelle valgmuligheter enn en beslutning på et noenlunde fritt grunnlag.

Vår konklusjon gjelder kvinner født 1933 - 1947. Vi har pekt på at mye taler for at barnløshet er langt mindre vanlig i disse kohortene enn hva som før var tilfelle. Men den største interessen knytter seg selvsagt til den utviklingen vi kan vente oss i de kommende år. Signaler

fra andre land tyder på at vi står overfor en voldsom økning i barnløsheten. For USA har Westoff og Bloom estimert barnløsheten for kvinner født i 1954 til å bli om lag 30 prosent (Pebley og Bloom 1982). Det som i første omgang har skjedd er at en økende andel av de yngre kohortene er barnløse. Argumentene for at dette er et tegn på permanent barnløshet og ikke bare en utsettelse av første barns fødsel, er mange. Hastings og Robinson viser at tidligere erfaringer tyder på at det er en sammenheng mellom barnløshet i yngre alder og permanent barnløshet (Jong og Sell 1977). Flere har hevdet at selv om det i første omgang bare er snakk om en utsettelse, kan utsettelsen lett bli så lang at den biologiske evnen svekkes, eller at et barn vil bli en for stor omveltning i en etablert livssituasjon. Jong og Sell (1977) legger vekt på de store strukturelle endringer som vi ellers er vitne til. Etter deres mening vil en fortsatt trend mot økt yrkesdeltaking blant unge gifte kvinner, økning i ekteskapsalderen og økt studietilbøyelighet tale for en økning i andelen barnløse. Det ser også ut til at andelen yngre som forventer å bli barnløse, har økt noe (Pebley og Bloom 1982), men ikke så mye at det alene indikerer en klar økning i barnløsheten. Det er dessuten verdt å merke seg at studier av kulturelle endringer i Nederland tyder på at barnløshet er i ferd med å bli mer akseptert (van de Kaa 1980).

Fram til 1977 var det i Norge ingen stor økning i andelen barnløse kvinner mellom 20 og 30 år (Noack og Østby 1983). Fruktbarhetsundersøkelsen viste at så godt som alle kvinnene under 30 år enten hadde barn eller regnet med å få det. Men også hos oss har det vært store strukturelle endringer. Kvinnene født etter 1948 har alt i ung alder hatt tilgang på og benyttet seg av moderne prevensjonsteknologi (Østby 1982), og de har gått inn i sin mest fruktbare periode i en tid da fruktbarheten generelt var i nedgang. Stadig flere gifte kvinner har valgt å være yrkesaktive i den mest fruktbare perioden mellom 20 og 30 år (Ljones 1979, SA 45), og utdanningsnivået hos kvinner har økt. Vi finner også tendensen til at det første ekteskapet innledes senere i livet. Før ekteskapet er det for mange en periode med samliv uten vigsel.

Selv om det nok er slik at flere tendenser kan peke i retning av økt barnløshet, er vi ikke så sikre på at vi står overfor en sterk økning i barnløsheten. Endringene er mange, men de er ikke direkte argumenter for en tilværelse som barnløs. Sett i forhold til 1933 - 1947-kohortenes ekstremt lave andel barnløse, står vi ventelig foran en viss økning; en økning som kan hende mer vil skyldes en gradvis overgang fra midlertidig til permanent barnløshet enn en aktiv beslutning om et liv uten barn.

Inntrykket av at det foreløpig ikke er tegn til noen sterk økning i barnløsheten, holder seg også når vi ser på de fødslene som Det sentrale personregister viser at kvinnene i utvalget har hatt til og med 1981. Den lave fruktbarheten som er registrert blant kvinner etter midten av 30-årene, kommer klart fram også i det koplede materialet. Etter 4 års forløp var alle, unntatt én av de barnløse kvinnene født 1933 - 1942, fortsatt barnløse. Andelen barnløse blant kvinner født 1943 - 1952 sank jevnt ned mot nivået for den foregående 10-årsgruppen, sannsynligvis uten noen gang å nå deres lave nivå.

Av de kvinnene som regnet seg som infekunde, hadde i alt 8 (2 prosent) fått barn til og med 1981. Alle disse var under 35 år i 1977, i denne aldersgruppen var det 6 prosent av de som regnet seg som infekunde, som hadde fått barn, mot 31 prosent av de jevngamle fekunde kvinnene. Egenoppfatningen av infekunditeten var altså meget god for de eldste kvinnene, for de yngste kan det bl.a. også være snakk om helbredet infekunditet.

Også blant dem som vi på grunnlag av svarene i 1977 klassifiserte som frivillig barnløse, var det få fødsler de neste 4 årene. Bare 5 prosent av disse var likevel blitt mødre, alle var født etter 1942.

På grunnlag av erfaringene de første 4 årene etter intervjuet, mener vi at det fortsatt ikke er spor av noen klar økning i barnløsheten. Vi har også belegg for å anta at egenoppfatningen av fekunditet er et godt grunnlag for å spå om framtidige fødsler. De som regner seg som frivillig barnløse, ser også ut til å ha en betydelig stabilitet i sin avgjørelse. Innenfor begge grupper forekommer flere avvik fra 77-klassifiseringen jo yngre kvinnene er.

Det sterke fallet i fruktbarheten fra slutten av 1960-tallet og et godt stykke utover i 1970-årene, har utvilsomt vekket interessen for fruktbarhetsutviklingen, men tolkningen av nedgangen er ikke alltid i tråd med hva som faktisk har skjedd. Til nå kan nedgangen for eksempel ikke forklares med at stadig flere velger å satse på en tilværelse som barnløs. Kvinnene får ganske visst færre barn enn tidligere, men det ser ikke ut til at stadig flere avslutter sin fødedyktige periode uten at de noen gang har fått barn. Det er mer sannsynlig at vi har opplevd en motsatt utvikling, det vil si at en økende andel av kvinnene har fått minst ett barn. Vi har også vært vitne til at selv om barnløsheten ikke har økt, har den på mange måter blitt mer synlig. Fra å være nærmest tabubelagt, har flere satt ord på situasjonen til såvel ufrivillig som frivillig barnløse (se f.eks. Dowrick og Grundberg 1981). Et annet eksempel på synliggjøring av barnløshet er den foreningen som nylig er blitt etablert for ufrivillig

barnløse. I England er det allerede en felles interesseforening for såvel ufrivillig som frivillig barnløse (National Association for The Childless and Childfree). Noen vil se 1970-årenes kvinnebevegelser som et viktig framstøt for økt barnløshet. Lott (1973) viser hvordan mye av kvinnelitteraturen fra den gang framhevet de negative sidene ved foreldrerollen, eller som hun konkluderer "-when spoken of at all, the tendency is to do so coldly and unsympathically, and to project the view that children are nuisances and major barrier in ones path toward fulfillment in the larger world outside home" (1973:573). I sin videre analyse understreker riktignok Lott at det negative synet på barn ikke er spesifikt for kvinnebevegelsen, men snarere avspeiler både den ambivalens som de fleste foreldre uunngåelig vil oppleve, og at omsorg for barn er lavt verdsatt i samfunnet. Vi tror det kan være grunn til å reise spørsmål om understrekningen av de negative sidene ved det å ha barn har gått så langt at vi snart kan vente oss en reaksjon i form av mer vekt på de positive sidene.

2. INNLEDNING

A få barn synes å være i overensstemmelse med en gjennomgripende kulturell norm. Selv i samfunn hvor moderne prevensjonsteknologi har gjort det mulig å unngå graviditeter, har barnløshet vært betraktet som et unntak. Til en posisjon som voksen hører også en rolle som mor eller far. "Childlessness is stigmatic, whether it involves a physical blemish in the case of sterility or a character blemish in the case of deliberate avoidance of parenthood" (Goffman 1963). Normen om barn blir særlig virksom i tilknytning til ekteskap, men det er også rimelig å se sammenhengen mellom ekteskap og barn som selvforsterkende. Det får dem som ønsker seg barn, til å gifte seg og får dem som gifter seg, til å føle at de bør ha barn (Busfield og Paddon 1977).

Mange har understreket den nære sammenheng mellom moderskap og kvinners kjønnsrolle og identitet. Oakley (1980) framhever at idéen om at bare kvinner med barn er "riktige" kvinner synes bemerkelsesverdig seiglivet selv i våre dager. Men det er også lett å se at den nye kvinnerollen kan komme på kollisjonskurs med kravet om barnefødsler og barnestell. I den senere tid har en begynt å diskutere om normen om å få barn er i ferd med å bli mindre allmenngyldig. Ikke minst derfor kan det være viktig å se nærmere på hva vi i dag faktisk vet om barnløshet.

Denne artikkelen behandler barnløshet som et demografisk fenomen. Vi skal i første omgang vise hvor stor andel av kvinnene som aldri får noe barn. Deretter skal vi ta opp hvor stor del av barnløsheten som kan tilskrives manglende fysiologisk evne til å få barn, og hvor stor andel som mest sannsynlig må tilskrives andre faktorer enn de rent fysiologiske. Vi vil også undersøke hvor utbredt barnløshet er i ulike grupper av kvinner.

2.1. Datagrunnlaget

Artikkelen bygger på data fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 og på opplysninger fra Det sentrale personregisteret. Fruktbarhetsundersøkelsen er en omfattende intervjuundersøkelse av et representativt utvalg av kvinner som var 18-44 år i 1977 (født 1933 - 1959). Den ble utført av Statistisk Sentralbyrå. I alt ble det intervjuet 4 137 kvinner. Undersøkelsen hadde et frafall på 18 prosent hvorav noe over halvparten kom av at kvinnene nektet å la seg intervjue. Hovedresultatene og undersøkelsesopplegget er presentert i tidligere publikasjoner (NOS B 197, Noack og Østby 1981).

Ved å ta i bruk Det sentrale personregisteret kan vi finne ut om de kvinnene som var barnløse da de ble intervjuet, fortsatt er barnløse, eller om de har fått barn etter 1977. Vi kan med andre ord studere den videre utviklingen i kvinnenes fødselshistorier uten å gå veien om tidkrevende og kostbar reintervjuing. Mesteparten av artikkelen er en analyse av kun intervjumaterialet, først i siste del utnytter vi begge datakildene.

2.2. Hva menes med barnløshet?

Barnløshet er emne for såvel medisinsk, psykologisk, sosiologisk og demografisk forskning. Variasjonene i terminologi er slående. Barnløs, nullipara, "childfree", "unmothered" og infertil er noen av de mange uttrykk som brukes om en kvinne som ikke har barn. Imidlertid er det ulikheter i definisjoner og ikke minst usikkerhet om hvordan det enkelte begrep er brukt, som skaper de største problemene når vi skal sammenligne forskjellige studier. Innledningsvis skal vi derfor presisere hva vi her vil legge i begrepet barnløshet. Avgrensningen som er valgt, er langt på vei i tråd med demografiske tradisjoner, men også innen demografiske analyser er variasjonene i terminologi og definisjoner store.

Grebenik og Hill (1974) definerer barnløshet " - as absence of children either in the sense of no children ever having been born alive or in the sense of no children having survived". Siste ledd i definisjonen forutsetter at minst ett barn skal være i live for at en kvinne ikke skal være barnløs. I vår analyse har vi bare sett på om kvinnene noensinne hadde fått et levendefødt barn. Dødsfall under oppveksten er tallmessig så få, at det vil ha liten praktisk betydning for beregning av barnløshet.

2.2.1. Temporær eller permanent barnløshet

En vid tolkning av Grebeniks og Hills definisjon innebærer at enhver kvinne som enda ikke har født sitt første barn, vil være barnløs. Det er derfor viktig å skille mellom temporær og permanent barnløshet. Temporær barnløshet beskriver situasjonen før kvinnen får sitt første barn. Permanent barnløshet er situasjonen til kvinnen som gjennomlever hele sin fødedyktige periode uten noen gang å få barn.

Ideelt sett vil vi her konsentrere oss om fenomenet permanent barnløshet, det vil si kvinner som aldri får barn. Først når en kvinne avslutter sin potensielle fødedyktige periode, kan vi med sikkerhet si om hun vil være blant de permanent barnløse. Gjennomsnittsalderen for menopause (siste menstruasjon) anslås i dag til mellom 50 og 51 år (Holte, pers.medd. 1980, Brand 1978). Vi må derfor vente svært lenge før vi definitivt kan fastslå omfanget av permanent barnløshet. Det er imidlertid sjelden med første fødsler blant kvinner som allerede er kommet i andre halvdel av trettiårene. I praksis er det derfor vanlig å beregne permanent barnløshet selv blant kvinner som har flere år igjen til menopause.

3. HVOR MANGE ER BARNLØSE?

Resultatene fra Fruktbarhetsundersøkelsen viser at de aller fleste kvinnene fikk minst ett barn (Noack og Østby, 1981). Av kvinnene som på intervjutidspunktet var 35-44 år (født 1933 - 1942), var det bare 7 prosent som foreløpig ikke hadde noen fødsel. Erfaringene fra de senere år tilsier at sannsynligheten for en fødsel etter 35-års alder er liten. I 1981 viste statistikken om lag 22 levendefødte barn pr. 1 000 kvinne i aldersgruppen 35-39 år, og noe over 4 levendefødte pr. 1 000 kvinne i aldersgruppen 40-44 år (NOS B 309), men neppe flere enn hver femte av disse fødslene vil være en førstefødsel. Vi kan derfor regne med at de aller fleste 35-44 åringene som enda ikke har barn, vil forbli barnløse.

Av kvinner 30-34 år er andelen barnløse noe større (11 prosent), men i denne aldersgruppen er det mer sannsynlig at en del av de barnløse vil få barn i de aller nærmeste årene.

Det er selvsagt grunn til å spørre om en fruktbarhetsundersøkelse er et velegnet instrument for å avdekke barnløshet. Kvinner som enten ikke kan få barn eller ikke ønsker barn, ser kan hende heller ingen grunn for å la seg intervjue om svangerskap, prevensjon og holdninger til barn. Analyser av frafallet (Thomsen og Siring 1980) viste da også at kvinner uten barn var noe underrepresentert i intervjumaterialet. Når vi korrigerer for frafallet, var det 10 prosent av kvinnene 35-44 år som aldri hadde fått noe barn. Permanent barnløshet ser altså ut til å være noe mer vanlig enn det intervjumaterialet viser.

Dersom en vil sammenligne andelene barnløse i ulike undersøkelser er det viktig å ta hensyn til om andelene er beregnet ut fra samtlige kvinner i en fødselskohort, eller utelukkende er basert på gifte og eventuelt før-gifte kvinner. Svært mange analyser oppgir bare andelen barnløse blant gifte/før-gifte kvinner eller til og med bare blant gifte par. I en viss grad er dette en konsekvens at at ekteskapet legitimerer fødsler og ikke minst "forplikter" til å få barn, mens ugifte kvinner forventes å være barnløse. Hos oss har utviklingen i de senere årene gått i retning av at en større andel av fødslene skjer mens moren er ugift. Det å være ugift er derfor neppe alene noen avgjørende sosial barriere mot å få barn. Dette, samt ikke minst at Fruktbarhetsundersøkelsen gir oss kunnskap om fødsler hos samtlige kvinner uansett ekteskapelig status, er grunnen til at vi primært ser på andelen barnløse blant alle kvinner i en fødselskohort. Dersom vi bare tar med gifte kvinner, er det ikke mer enn 4 prosent som er barnløse i aldersgruppen 35-44 år. Korrigert for undersøkelsens selektive frafall øker andelen barnløse med 1 prosent. Sagt annerledes: Når gifte kvinner født 1933 - 1942 nærmer seg slutten av sin fødedyktige periode, er det bare 5 prosent som aldri har hatt barn.

Tidligere analyser av barnløshet i Norge er basert på folketellingsdata, og omfatter bare barnetall i bestående ekteskap. Fra 1920 og fram til 1970 viser dette materialet ingen vesentlige endringer i omfanget av barnløshet (Lettenstrøm 1965, 1976). I hele perioden var 10-12 prosent av ekteskapene som hadde vart i 20 år, barnløse. Folketellingsdataene gir ikke opplysninger om barn født utenfor (før) ekteskap eller om barn født i tidligere ekteskap. Lettenstrøms analyser omfatter dessuten hovedsakelig kohorter som var eldre enn de eldste i Fruktbarhetsundersøkelsen. Det er derfor ikke mulig direkte å sammenligne tallene for barnløshet. Men

andelen barnløse kvinner i Fruktbarhetsundersøkelsen var så lav at det kan være grunn til å spørre om det i hvert fall for kvinner født 1933 - 1947 har vært en reell nedgang i andel barnløse sammenlignet med de foregående kohortene.

Den lave andelen barnløse blant de kvinnene som i dag nærmer seg menopause, stemmer godt overens med demografiske studier i en del andre land. I Frankrike var således 7 prosent av gifte kvinner født 1935 - 1939 barnløse ved 35-39 års alder (Leridon 1982). Leridon understreker også at vi i andre industrialiserte land finner kohorter hvor andelen ektepar som ikke har hatt minst ett levendefødt barn før avslutningen av den fødedyktige perioden vil være under 5 prosent. I USA har det vært en klar nedgang i andelen barnløse allerede fra begynnelsen av siste krig. I 1940 var om lag hver femte gifte eller før-gifte kvinne barnløs, mens i underkant av hver tiende var barnløs i 1969 (Jong og Sell 1977). Disse tallene gjelder vel å merke for kvinner mellom 30-44 år og fram til begynnelsen av 1970-årene. For de yngre aldersgruppene og i de senere år har det som vi skal komme tilbake til, vært en annen utvikling.

4. HVOR UTBREDT ER INFEKUNDITET?

Infekunditet (tilsvarer nærmest infertilitet i medisinsk terminologi) defineres som manglende fysiologisk evne til å nedkomme med et levendefødt barn. Det kan være en fysiologisk svikt som er permanent gjennom hele den potensielle fødedyktige perioden, en tilstand som inntreffer i kortere eller lengere perioder, eller noe som skjer en eller annen gang i løpet av den fødedyktige perioden og som deretter blir en permanent tilstand.

Det regnes vanligvis med at risikoen for infekunditet øker med alder, men det er omdiskutert hvor mye risikoen øker og når de største endringene skjer. Rapporter fra en fransk undersøkelse basert på kunstig inseminasjon, hevder at risikoen for infekunditet øker kraftig ikke bare ved 40-årsalder som tidligere antatt, men at den blir betydelig alt fra begynnelsen av 30-årene (Schwartz og Mayaux 1982). Andre hevder at kunstig inseminasjon generelt gir lavere sannsynlighet for graviditet, og at slike data ikke kan brukes til å anslå risikoen for infekunditet i en normalbefolkning (Bongaarts 1982). Til sammenligning viser for eksempel en amerikansk undersøkelse (Mosher 1982) en vesentlig større sannsynlighet for graviditet enn de resultatene Schwartz og Mayaux rapporterer.

Begge de nevnte undersøkelsene klassifiserte sitt materiale i fekunde og infekunde alt etter 12 måneders observasjonstid. Bongaarts (1982) understreker at andelen infekunde først bør fastlegges etter flere års observasjonstid (det vil si år med regelmessig samleieaktivitet og uten bruk av prevensjon). I en engelsk undersøkelse ble 80 prosent gravide (og fikk et levendefødt barn) etter inntil ett år uten bruk av prevensjon, og etter drøye 3 års observasjonstid ble ytterligere 11 prosent gravide. Det vil si at bare 9 prosent gjenstod som foreløpig infekunde (Vessey, Wright, McPherson og Wiggins 1978). Undersøkelsen gir ikke aldersspesifikke infekunditetstall, men kvinnenes gjennomsnittsalder var forholdsvis høy (29 år).

For å få tilstrekkelig lang observasjonstid til å fastlegge permanent infekunditet, benytter Bongaarts historisk materiale. Han estimerer andelen kvinner som er blitt permanent infekunde (forutsatt at de ikke skifter ektemann) på de enkelte alderstrinn til å være om lag 5 prosent før 30-årsalder, 9 prosent i de neste 5 årene og 20 prosent når kvinnene blir 35-39 år gamle. Vi må selvsagt regne med at såvel helsetilstand som den generelle levestandarden vil kunne påvirke både den totale andelen infekunde og fordelingen av infekunditet i ulike aldersgrupper.

Det er vanlig å skille mellom henholdsvis primær og sekundær infekunditet. Primært infekunde er de som verken er i stand til å få barn, eller som noensinne har hatt en fødsel. Sekundært infekunde har heller ikke i behold den fysiologiske evnen til å få barn, men de har tidligere hatt minst en fødsel. I drøftingen av barnløshet er selvsagt bare de primært infekunde av interesse. Sekundært infekunde er imidlertid en viktig gruppe når vi ser på fruktbarhetsutviklingen generelt, og for eksempel vil anslå hvor mange som eventuelt kan bli gravide.

Selv om en i dag langt på vei kan diagnostisere og behandle infekunditet, finnes det ingen enkel metode for å fastslå hvor utbredt infekunditet er i en befolkning. De anslagene som gis, vil derfor være basert på indirekte og mer eller mindre ufullstendige mål. Pasientmaterialer kan vise hvor mange som søker behandling fordi de ikke lykkes i å få barn, eller hvor mange som har gjennomgått sykdom/behandling som øker sannsynligheten for infekunditet. Befolkningsstatistikker kan i beste fall gi tall om barnløse kvinner eller par. Men de kan ikke fortelle oss om det er evnen eller viljen til å få barn som mangler. Intervjudata spesielt tilrettelagt for demografiske analyser er en alternativ datakilde. Lik andre kilder gir heller ikke intervjudata noen ideell løsning på problemene. Men som vi skal se med vårt eksempel fra Fruktbarhetsundersøkelsen, kan slike data på mange vis utfylle og korrigere vår viten om infekunditet og barnløshet.

4.1. Evnen til å få barn: kvinnenes vurdering av sin egen situasjon

I første omgang skal vi bruke Fruktbarhetsundersøkelsens data til å se på hvor mange som mente de ikke var i stand til å få barn. Som indikator på evnen til å få barn har vi brukt et enkelt spørsmål hvor kvinnene ble spurt om de trodde de ville få barn dersom de skulle ønske det.[1] En slik subjektiv vurdering har selvsagt mange svakheter (Noack og Østby 1980). Noen har direkte erfart at de ikke har blitt gravide tross et langt samliv uten bruk av prevensjon. Andre kan ha en mer eller mindre berettiget oppfatning av egen evne til å få barn, selv om de til nå enten har brukt prevensjon, eller ikke har så lang tid med regelmessig samleieaktivitet bak seg.

11 prosent av kvinnene 18-44 år mente selv at de ikke ville være i stand til å få barn. Årsakene til dette kunne enten ligge hos dem selv, hos mannen eller hos begge. Spørsmålet ble ikke stilt til kvinner som enda ikke hadde hatt sitt første samleie eller til gravide kvinner. Om vi legger de gravide til gruppen som tror de kan få barn, vil om lag 1 av 10 kvinner som deltok i Fruktbarhetsundersøkelsen, komme i kategorien "tror ikke de kan få barn".

Som ventet finner vi en klar økning i andelen som tror de ikke kan få barn jo eldre kvinnene er. Av kvinnene 18-24 år er det så godt som ingen som tror de ikke kan få barn, mens nesten 1/3 av kvinnene 40-44 år plasserer seg selv i denne kategorien (tabell 1). For kvinner under 30 år regner vi med at mange som er infekunde, forløpig ikke har oppdaget at de er det og at resultatene derfor er av mindre interesse i forhold til en diskusjon av permanent barnløshet. Som tabell 1 viser, er det fra 30-årsalder en betydelig andel av kvinnene som regner med at de ikke vil være i stand til å få barn selv om de skulle ønske det. Av kvinnene 30-34 år mener 12 prosent at de ikke vil kunne få barn, i den neste femårsgruppen er andelen økt til 21 prosent og den er som nevnt oppe i hele 32 prosent for de aller eldste kvinnene i undersøkelsen (40-44 år). Andelen som er usikre på om de kan få barn, er den samme i alle aldersgrupper. Vi ville ellers ha ventet at særlig de unge kvinnene som enda ikke hadde forsøkt å få barn, og de eldste kvinnene som hadde lengst avstand til siste fødsel, ville være mest i tvil om egen evne til å få barn.

---

[1] Den eksakte spørsmålsformuleringen for kvinner utenfor/i samliv var følgende: "Tror De det er mulig for Dem (og Deres mann/samboer) å få barn nå eller senere dersom Dere skulle ønske det?" Evnen til å få barn gjelder derfor bare kvinnen selv hvis hun lever alene, men refererer til paret dersom kvinnen lever i samliv.

Tabell 1. Kvinner i grupper for alder, etter egen oppfatning av om de kan få barn eller ikke[1]. Prosent Perceived fecundity by age[1]. Per cent

Alder i 1977 (fødselsår) Age in 1977 (year of birth)	I alt Total	Tror ikke de kan få barn Do not believe they can have a child	Vet ikke om de kan få barn Don't know	Tror de kan få barn Believe they can have a child	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	100	11	5	84	3 730
18-24 (1953-59) ...	100	1	5	94	950
25-29 (1948-52) ...	100	3	5	92	814
30-34 (1943-47) ...	100	12	4	84	824
35-39 (1938-42) ...	100	21	5	75	624
40-44 (1933-37) ...	100	32	5	63	518

[1] Spørsmålet er ikke stilt til de 194 kvinnene som aldri hadde hatt samleie og til de 190 kvinnene som var gravide på intervjutidspunktet.
[1] Women who never had had sexual intercourse (194) and women who were pregnant at the time of the interview (190) were not asked the question about infecundity.

4.2. Infekunditet (primær eller sekundær) og sterilisering

Av de 426 kvinnene som mente de ikke ville være i stand til å få barn i framtiden, oppgav halvparten at de selv (eller mannen) var steriliserte. Vi har ikke data som forteller oss noe om bakgrunnen for steriliseringene. Det er gode grunner for å anta at bare et lite mindretall av dem er foretatt på rent medisinske indikasjoner. De aller fleste er rimeligvis steriliseringer hvor hensynet til prevensjon i det minste har vært en medvirkende årsak. Vi har valgt å behandle steriliserte som en egen gruppe. Det gir oss to jevnstore grupper; en som ikke er i stand til å få barn eller flere barn på grunn av forhold som de selv ikke har hatt herredømme over (her definert som infekunde), og en hvor den manglende evnen til å få barn skyldes en aktiv beslutning (de steriliserte).

Hos de færreste er infekunditet og sterilisering kombinert med barnløshet. Om lag 4/5 av alle som mente det ikke ville være mulig for dem å få barn, hadde ett eller flere egne barn. Med unntak av 3 kvinner hadde alle som var steriliserte, barn fra før. Også blant de infekunde har de fleste fått barn en eller annen gang. 1/3 er barnløse og dermed primært infekunde, mens 2/3 har barn og klassifiseres som sekundært infekunde.

Tabell 2 viser hvordan primær infekunditet, sekundær infekunditet og sterilisering er fordelt i alderne 18-44 år. For kvinner under 30 år er det så godt som ingen som mener de ikke vil være i stand til å få barn. Rimeligvis vil de reelle tallene ligge noe høyere. Vi må også regne med at det i praksis ville være flere sekundært infekunde i de høyere aldersgruppene enn det kvinnene selv er klar over.

Tabell 2. Kvinner i grupper for alder og fekunditetsstatus. Prosent
Fecundity status, by age. Per cent

Alder i 1977 (fødselsår) Age in 1977 (year of birth)	I alt Total	Fekunde Fecund	Vet ikke Don't know	Infekunde Infecund: Primært Primary	Infekunde Infecund: Sekundært Secundary	Steriliserte Sterilized	Tallet på kvinner Number of women
Alle All	100	84	5	2	4	6	3 730
18-24 (1953-59)	100	94	5	0	0	0	950
25-29 (1948-52)	100	92	5	1	1	2	814
30-34 (1943-47)	100	84	4	3	3	6	824
35-39 (1938-42)	100	75	5	2	7	12	624
40-44 (1933-37)	100	63	5	4	14	13	518

Først etter 30-årsalderen blir andelene som ikke kan få barn på grunn av infekunditet eller sterilisering av noen betydning. Økningen skyldes så godt som utelukkende at det blir forholdsvis flere sekundært infekunde og steriliserte. Mens 9 prosent av 30-34-åringene var sekundært infekunde eller steriliserte, øker andelen til 19 prosent for kvinner i siste halvdel av 30-årene og er oppe i hele 27 prosent for kvinner 40-44 år.

Sammenholdt med den utviklingen vi i de aller seneste årene har sett i USA og i enkelte andre land, fant vi i 1977 forholdsvis få steriliserte under 30 år (bare 15 personer). Mellom 30 og 34 år er andelen 6 prosent, og den er 12-13 prosent i gruppene 35-39 år og 40-44 år.

På spørsmål om hvor lenge de hadde vært klar over at de ikke kunne få barn, var det så godt som ingen som var steriliserte eller sekundært infekunde før de fylte 30 år. Av de sekundært infekunde er det forholdsvis mange ettbarnsmødre (30 prosent), men hele gruppen har i gjennomsnitt 2,2 barn. De steriliserte har hele 3,2 barn i gjennomsnitt.

4.3. Hvem er infekunde eller steriliserte?

Fram til 1970-tallet viste amerikanske undersøkelser at det var langt flere infekunde i svarte enn i hvite befolkningsgrupper (Mosher 1981). Hos oss er det neppe så store variasjoner i helse- og levestandard at en grov sosial gruppering vil vise forskjeller i infekunditet. Figur 1 viser fordelingen av infekunditet og sterilisering når vi bruker kvinnenes egen utdanning som en indikator på sosialgruppetilhørighet.

Figur 1 viser en viss variasjon i andelen primært infekunde avhengig av kvinnenes utdanningsnivå, men det er ikke snakk om signifikante forskjeller. For de eldste kvinnene (35-44 år) er både sekundær infekunditet og sterilisering vanligere jo kortere utdanning kvinnene har. Dette antar vi er uttrykk for sammenhengen med barnetall. Sekundær infekunditet vil øke med antall fødsler, likeens vil forekomsten av sterilisering være vanligst hos kvinner med mange barn. Kvinner med kort utdanning har oftere store barneflokker (minst 4 barn). I disse kohortene (1933 - 1942) hadde hver fjerde kvinne med kort utdanning så mange barn, mens bare en av ti av dem med lengst utdanning hadde 4 eller flere barn. (Noack og Østby 1981.)

Primær infekunditet varierte heller ikke med hvilken landsdel kvinnene kom fra, eller med om de kom fra tettbygde eller spredtbygde strøk.

Det er først når vi ser på når i livsløpet og hvor lenge kvinnene har vært utsatt for å bli gravide, at vi finner forskjeller i primær infekunditet. Av kvinner som giftet seg tidlig, er det så godt som ingen primært infekunde. I aldersgruppen 35-44 år (født 1933 - 1942) er det bare 1 prosent av dem som giftet seg som tenåringer, som er primært infekunde. Andelen primært infekunde øker til 7 prosent for dem som først giftet seg 25-44 år gamle (tabell 3). Det meste av variasjonene i primær infekunditet kommer ventelig av en seleksjonsprosess. For kvinner som giftet seg i ganske ung alder, har det også vært mest vanlig at de allerede var gravide da ekteskapet ble inngått. Og andelen gravide bruder blir mindre jo eldre kvinnene er når de gifter seg for første gang (Noack og Østby 1981).

Mange har påvist at høy ekteskapsalder gir større sannsynlighet for barnløshet (Veevers 1979). Hvor vidt dette skyldes den naturlige nedgang i fekunditeten som kommer med årene, varigheten av den totale eksponeringstiden eller er et resultat av preferanser og livsstil, diskuteres. Tendensen har gått i retning av å framheve betydningen av ønsket om en barnløs tilværelse framfor selve evnen til å få barn. "An examination of childlessness among a high fertility group of women reveals that

Figur 1. Primært infekunde, sekundært infekunde og steriliserte kvinner 25-44 år i grupper for utdanningsvarighet. Prosent *Primary infecund, secondary infecund, and sterilized women (25-44 years of age) by education. Per cent*

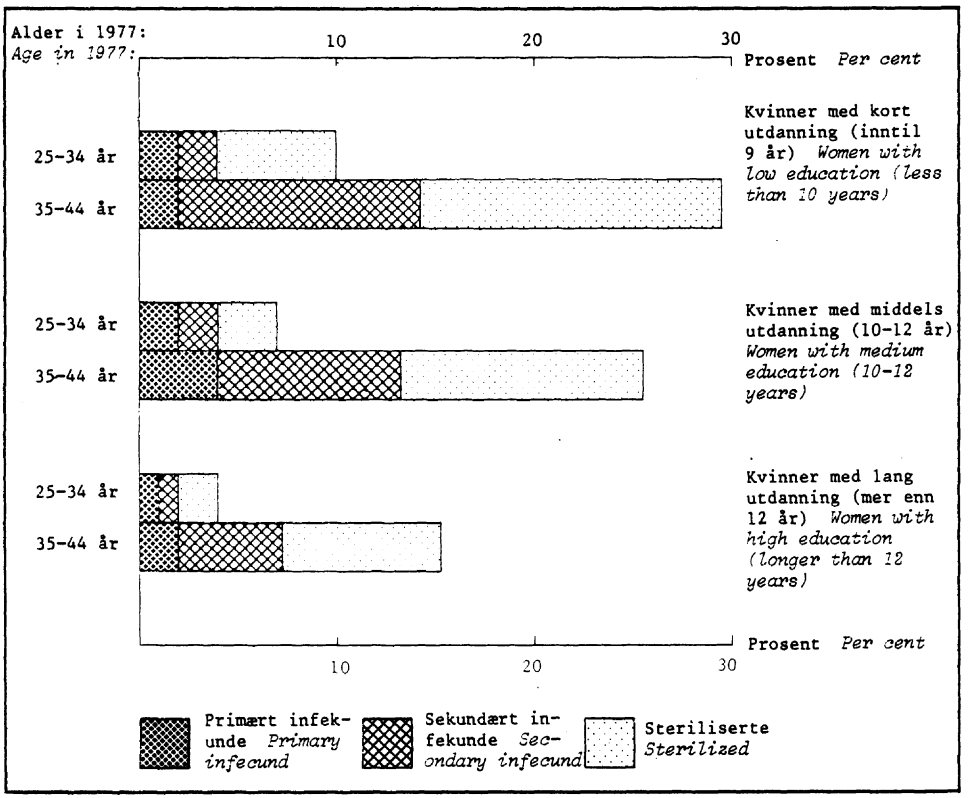

when the influence of birth control is minimal, even women who marry for the first time in their early thirties have a very high probability of bearing at least one child" (Veevers 1971).

Tabell 3. Kvinner gruppert etter fekunditetsstatus og alder ved inngåelse av første ekteskap. Kvinner 35-44 år (født 1933 - 1942). Prosent Perceived fecundity by age at first marriage. Women 35-44 years of age (born 1933- 1942). Per cent

Alder ved inngåelse av første ekteskap Age at first marriage	I alt Total	Fekunde Fecund	Vet ikke Don't know	Infekunde Infecund		Sterilisserte Sterilized	Tallet på kvinner Number of women
				Primært Primary	Sekundært Secondary		
Alle All	100	69	5	3	10	13	1 111
-19 år years	100	66	4	1	9	19	213
20-22 "	100	66	3	2	13	16	416
23-24 "	100	75	7	3	7	8	234
25-44 "	100	70	7	7	9	8	248

5. UFRIVILLIG ELLER FRIVILLIG BARNLØS?

Et første steg i retning av å forklare årsaker til barnløshet, har ofte vært å skille mellom ufrivillig og frivillig barnløshet. Presentert som en enkel dikotomi vil alle primært infekunde være ufrivillig barnløse, og alle fekunde uten barn være frivillig barnløse. Dette er selvsagt ikke alltid tilfelle.

En klassifisering av barnløshet i frivillig og ufrivillig forutsetter egentlig at en tar hensyn til såvel evnen som viljen til å få barn.

Så lenge det er inkongruens mellom evne og ønske, passer betegnelsene frivillig og ufrivillig rimelig bra. Men hva skal vi kalle dem som både er infekunde og ikke ønsker seg barn?

Klassifiseringen blir ytterligere komplisert om vi supplerer individuelle motiv og fysiologisk evne med strukturelle betingelser. Under visse forhold er forventningene om å få barn sterke. I andre situasjoner vil en fødsel være et klart brudd med viktige kulturelle normer og verdier. Kvinner som ønsker seg barn, men som ikke ønsker å etablere et fast parforhold, vil kunne oppleve en slik situasjon. Om de velger å forbli barnløse, kan frivilligheten i dette valget selvsagt diskuteres.

Figur 2. Klassifisering av barnløshet

		MOTIVASJON	
		Ønsker barn	Ønsker ikke barn
FYSIO-LOGISK EVNE	Infekund	Ufrivillig barnløs	?
	Fekund	Får barn	Frivillig barnløs

Forsøk på mer nyanserte klassifiseringer av barnløshet vil først og fremst bli teoretiske overlegninger. I praksis vil det lett vise seg umulig å få mål for fekunditet, motivasjon og strukturelle betingelser som er tilstrekkelig reliable og valide.

Heller ikke våre data gav muligheter for en mer nyansert inndeling. Vi bruker betegnelsen ufrivillig barnløse om samtlige primært infekunde (uavhengig av om de ønsker seg barn eller ikke). Frivillig barnløse er de som ikke regnet med å få barn selv om de var fekunde. Inndelingen blir en grov forenkling av en komplisert virkelighet, men den gir oss likevel større mulighet for å forstå og beskrive barnløshet.

5.1. Ufrivillig barnløse

Andelen ufrivillig barnløse i Fruktbarhetsundersøkelsen var overraskende lav. Av alle 18-44 år var det bare 2 prosent (72 kvinner) som mente de var primært infekunde og som vi derfor vil klassifisere som ufrivillig barnløse. I aldersgruppen 30-44 år var andelen ufrivillig barnløse fra 2 til 4 prosent (tabell 2, side 18). Selv om vi tar hensyn til Fruktbarhetsundersøkelsens selektive frafall blant kvinner uten barn, tyder

resultatene på at ufrivillig barnløshet er langt sjeldnere enn det som ofte har vært antatt. Om vi forutsetter at kvinner 30 år og eldre har en forholdsvis realistisk oppfatning av egen evne til å få barn, ser det ut til at omfanget av ufrivillig barnløshet vil ligge på høyst 6 prosent, og mest sannsynlig et sted mellom 4 og 5 prosent.

Andelen infekunde anslås som oftest ikke for kvinner (alternativt for menn) separat, men sees i forhold til antall par. I vårt materiale er infekunditet ikke utelukkende knyttet til parforhold, men tar med alle kvinner forutsatt at de noen gang har hatt samleie. Kvinnene som levde i samliv, skulle vurdere mulighetene for å få barn tatt i betraktning sin egen såvel som mannens antatte fysiologiske evne. Kvinnene som levde alene svarer selvsagt bare for sin egen evne.

Av dem som var 30 år eller eldre, levde de aller fleste (nær 9 av 10) i samliv. Våre resultater vil derfor ikke ligge så langt unna det vi ville finne om vi bare så på parforhold. Svarene fra de enslige eliminerer alle årsaker til infekunditet som er betinget av den mannlige part eller en kombinasjon av faktorer hos begge parter. På den annen side er det ikke utelukket at enkelte kvinner har valgt en tilværelse som enslig nettopp fordi de regner med å ikke kunne få barn.

Forekomsten av ufrivillig barnløshet har i land med omtrent de samme leveforhold som hos oss, gjerne blitt anslått til 10-15 prosent (Veevers 1972, McFalls 1979). Det er vanlig å se dette tolket som et anslag for permanent infekunditet (det vil si par som aldri vil lykkes i å få barn). Bjøro og Molne (1981) velger imidlertid en noe snevrere definisjon, i det de skriver at en har regnet med at 10-15 prosent av alle par innledningsvis ikke lykkes i å få barn. Våre resultater indikerer at de fleste likevel vil få barn før eller siden. Som drøftet i kapittel 3 blir det er spørsmål om hvor lang tid det skal gå før en erklærer et par for infekunde. Når det gjelder permanent ufrivillig barnløshet, har det fra flere hold etter hvert blitt understreket at et realistisk anslag sannsynligvis ligger atskillig nærmere 5 enn 10 prosent (Veevers 1972). Leridon (1982) konkluderer med at andelen permanent barnløse par tildels må være mindre enn 5 prosent. Han refererer på den annen side til en fransk undersøkelse (utført av INED og INSEE i 1978) som viste at nær 1 av 5 par opplevde vansker med å få barn en eller annen gang i løpet av den fødedyktige perioden, men i de fleste tilfellene vil det dreie seg om forbigående problemer. Det viste seg også at kvinnene som opplever infekunditetsproblemer er mer tilbøyelig til å søke medisinsk hjelp enn det mennene er. Godt over halvparten av kvinnene (60 prosent) hadde søkt medisinske råd, mens bare 1/4 av mennene hadde gjort noe aktivt med situasjonen (Leridon 1982).

Kvinner som var 30 år eller eldre på intervjutidspunktet, tilhørte 1933 - 1947-kohortene. Dersom de fulgte det normale mønsteret, skulle de de aller fleste av dem ha fått sitt første barn før 1970-tallet. Når svært få av disse kvinnene synes å være ufrivillig barnløse, kan det være grunn til å spørre om nettopp disse årskullene har vært spesielt gunstig stillet både når det gjelder risikoen for infekunditet, og når det gjelder effektive behandlingstilbud. Listen over årsaker til infekunditet er lang, og inneholder fortsatt en god del usikkerhet og ubesvarte spørsmål. En ikke uvesentlig del av infekunditet kan føres tilbake til forskjellige betennelsestilstander, såvel de klassiske kjønnssykdommene som andre seksuelt overførte sykdommer. Det har vist seg at etter ett tilfelle av underlivsbetennelse ("pelvic inflammatory disease") var drøyt 1 av 10 infekund, og etter 3 slike infeksjoner var mer enn halvparten infekunde (Westrøm 1980).

Spiralbruk er en mulig årsak til betennelser og etterfølgende infekunditet. Utviklingen i såvel spiralbruk som kjønnssykdommer tyder på at de nærmest etterfølgende kohortene vil ligge mindre gunstig an enn hva som er tilfelle med kohortene 1933 - 1947. Spiralbruk blant yngre kvinner ble først alminnelig utover på 1970-tallet (Østby 1982). Statistikken over meldte tilfeller av gonoré viser at sammenlignet med årene før og ikke minst med den kraftige økningen som fant sted i begynnelsen av 1970-årene, var tallene særlig lave på 1950- og 1960-tallet (NOS XII 291).

I de senere årene har legene gått bort fra å anbefale sprial som prevensjonsmetode for unge kvinner som ikke har født. Utviklingen i de siste årene tyder også på en sterk tilbakegang i gonorétilfeller. For kohortene født fra litt ut på 1960-tallet kan derfor situasjonen m.h.t. risikoen for infekunditet tenkes å bli vel så gunstig som den vi fant i de kohortene (1933 - 1942) vi har analysert. En oppblomstring av andre infeksjonstyper kan selvsagt endre en slik gunstig utvikling. På den annen side kan et effektivt behandlingsopplegg av underlivsbetennelser ha en viktig profylaktisk effekt vis-à-vis infekunditet, selv om forekomsten av slike infeksjoner viser en mindre gunstig utvikling.

I de senere årene har vi også fått et økt behandlingstilbud for ufrivillig barnløse, og kan hende ikke minst større offentlig oppmerksomhet om de tilbud som eksisterer. Mange av de behandlingstilbudene som er viet størst interesse (f.eks. donor inseminasjoner og "prøverørsbarn") vil bare kunne være til hjelp for bestemte grupper av ufrivillig barnløse. Men den økte oppmerksomheten omkring visse behandlingstilbud har utvilsomt også bidratt til at stadig færre ser ufrivillig barnløshet som en uforanderlig tilstand og dermed økt behandlingsetterspørselen.

Anslag over behandlingseffektivitet er selvsagt vanskelig fordi vi ikke vil vite hvor mange som før eller siden ville ha fått barn selv om de ikke hadde kommet under behandling. Alt i alt er det likevel grunn til å anta at kvinner født 1933 - 1947 har dratt mer nytte av effektive behandlingstilbud enn hva som er tilfelle for eldre kvinner, og ikke minst at uviklingen på dette feltet vil være enda gunstigere for kvinner født etter krigen.

Selv om en kvinne er barnløs og infekund i 30-40 årsalderen betyr det ikke nødvendigvis at hun også har vært avskåret fra å få barn hele livet. I Fruktbarhetsundersøkelsen ble kvinnene spurt om hvor lenge de hadde vært klar over at de sannsynligvis ikke kunne få barn. Med unntak av infekunditet som følge av operative inngrep vil de fleste tilfellene av infekunditet ikke bli oppdaget før det viser seg at kvinnen ikke blir gravid til tross for regelmessige forsøk. Vårt mål sier derfor intet om hvor gamle kvinnene faktisk var da de ble infekunde eller om tilstanden var medfødt, men er et mål som indikerer når tilstanden (infekunditeten) ble erkjent.

Det ligger i sakens natur at mange ikke greide å tidfeste når de ble klar over at de sannsynligvis ikke kunne få barn. 3 av 4 ufrivillig barnløse kunne oppgi hvor lenge de ikke hadde kunnet få barn. Som ventet var de aller fleste blitt klar over at de var infekunde nettopp i den perioden av livet hvor de fleste får sitt første barn. 2/3 av de kvinnene som var ufrivillig barnløse, mente de var mellom 20 og 30 år gamle da de ble klar over at de sannsynligvis ikke ville kunne få barn. Vi regner med at så godt som samtlige av disse kvinnene har blitt klar over at de var infekunde i et forsøk på å få barn. Det var bare 9 prosent av de ufrivillig barnløse som først ble klar over at de var infekunde etter 35-årsalderen, det vil si først da de godt og vel hadde passert den alderen hvor det er mest vanlig å få sitt første barn.

65 prosent av de ufrivillig barnløse nevner sykdom eller leges vurdering som grunn for å tro at de ikke vil kunne få barn, mens 31 prosent bare svarer at de ikke har blitt gravide og 4 prosent mener de er for gamle. Svarene tyder på at de fleste ufrivillig barnløse bygger på en eller annen form for diagnose eller utredning når de mener de ikke vil kunne få barn. For de aller fleste har det rimeligvis skjedd etter forgjeves forsøk på å få barn.

Selv om det finnes tallrike årsaker til infekunditet hos såvel kvinnen som mannen, ser det altså ut til at det alt i alt er ganske få som er permanent ufrivillig barnløse på grunn av infekunditet. Men andelen kvinner som en eller annen gang i livet er ufrivillig barnløse, er selvsagt klart større.

5.2. Frivillig barnløse

Vi definerte som ufrivillig barnløse alle kvinner som ikke hadde barn og heller ikke trodde de ville være i stand til å få noen. Todelingen i ufrivillige og frivillige barnløse blir ikke lettere når vi forlater de ufrivillige og forsøker å avgrense gruppen frivillige barnløse. Med de opplysninger vi hadde, kunne vi bruke et mål som kombinerte den biologiske evnen til å få barn med forventet barnetall.

Som rimelig var, er det flere av kvinnene som er usikre på om de noen gang vil få barn selv om de mener at de rent fysiologisk har forutsetning for det. Usikkerhet om framtidig fruktbarhet er størst blant kvinner som er på vei ut av den perioden i livet hvor kvinnene som oftest får barn. Figur 3 viser andelen barnløse fekunde kvinner som ikke regnet med å få barn noen gang. For kvinner som på intervjutidspunktet enda ikke hadde fylt 30 år, er det så godt som ingen som regner med å forbli barnløse. Men av dem som allerede var i siste halvdel av 20-årene er det en ikke ubetydelig andel (27 prosent) som sier de er usikre på om de vil få barn eller ikke. Av dem som var 30-44 år da vi intervjuet dem, er det bare 109 fekunde kvinner som ikke hadde barn. De i alt 65 barnløse 30-34 åringene deler seg i tre jevnstore grupper. Blant dem er det like vanlig å regne med å forbli barnløs, å ikke ha noe sikkert svar eller å mene at de vil få barn en eller annen gang i framtiden. Av dem som allerede var i slutten av 30-årene eller i begynnelsen av 40-årene, er det bare 44 som fortsatt er barnløse. Når de blir så gamle, regner de aller fleste med at de vil forbli barnløse resten av livet (figur 3).

Det var til sammen bare 65 kvinner som vurderte seg selv som fekunde, men samtidig regnet med å forbli barnløse. De frivillig barnløse utgjør således bare knappe 2 prosent av alle som ble intervjuet i Fruktbarhetsundersøkelsen. Hele 4/5 av de frivillig barnløse var over 30 år. Fordi det alt i alt er så få frivillig barnløse, tar vi også med dem som var under 30 år, selv om det selvsagt er stor sannsynlighet for at de kan komme til å endre sitt standpunkt.

Om lag 2/3 av de frivillig barnløse er ugifte kvinner, mens 1/3 lever eller har levd i samliv. (Av de tilsammen 23 frivillig barnløse kvinnene med samlivserfaring er 15 kvinner gift, 4 er samboende og 4 har vært gift tidligere.) Mange studier viser hvordan gifte barnløse kvinner opplever et sterkt og direkte press fra sine omgivelser og ikke minst fra foreldregenerasjonen om å skaffe seg barn (Oakley 1980, Baum og Cope 1980, Dowrick og Grundberg 1981). Selv om flertallet av våre frivillige barnløse var ugifte er det ikke sagt at de alt i alt opplever et mindre press.

Figur 3. Barnløse fekunde[1] kvinner etter om de regner med eller ikke regner med å forbli barnløse. Prosent *Childless fecund[1] women by whether they expect or not to stay permanently childless.*

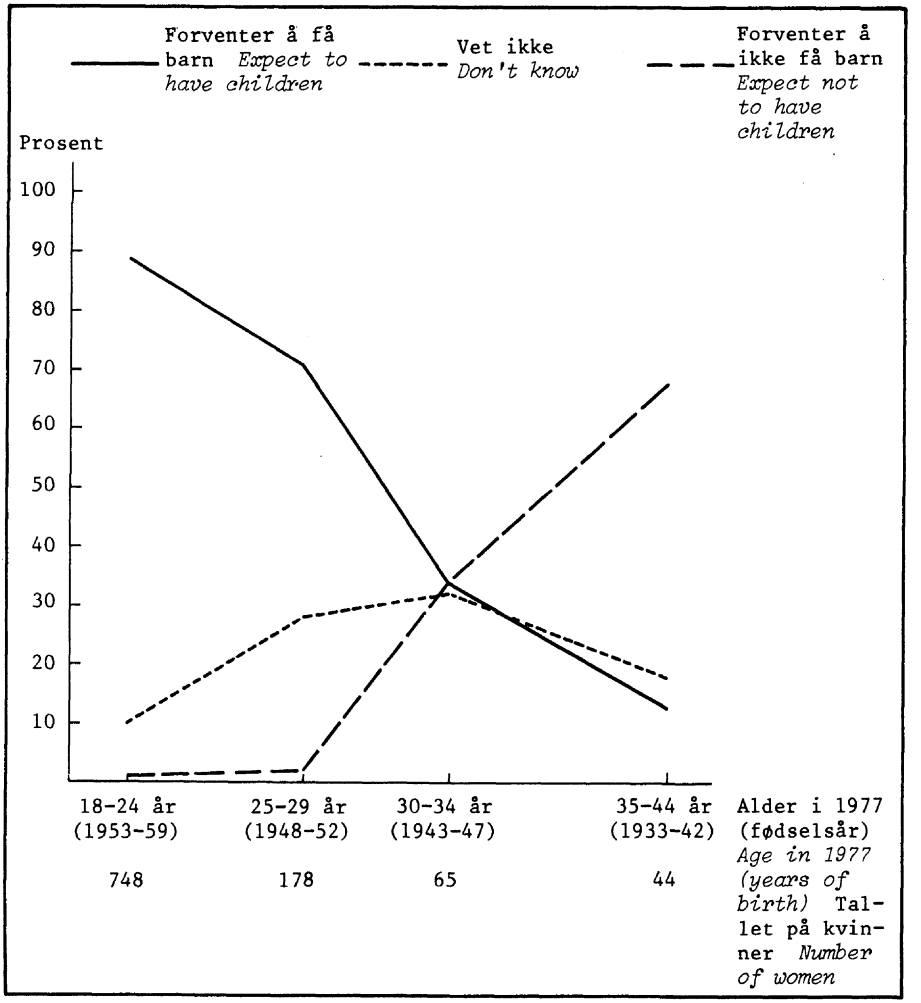

1) Alle ikke gravide kvinner med unntak av dem som mente de ikke kunne få barn. Gruppen inkluderer også 194 kvinner uten samleieerfaring som ikke ble spurt om de regnet med å kunne få barn.
1) All non-pregnant women except those who assumed themselves unable to give birth. Include 194 women without coital experience who were not asked questions of child expectations.

Antakelig forventes de å endre sin livssituasjon enda mer radikalt enn hva det vil si å få et barn. For å tilpasse seg det dominerende mønsteret må disse kvinnene både gifte seg og få barn.

Flere har erfart at det er vanskelig å få kvinner til å verbalisere hvorfor de ønsker eller ikke ønsker seg barn. Det er heller ikke enkelt å tolke de svarene som gis (Flapan 1969). Ambivalente følelser, oppfatninger av hva som er sosialt akseptable begrunnelser og ikke minst det faktum at begrunnelsene kan farges av den situasjonen kvinnene nå en gang er i, kompliserer bildet. Veevers (1979: 5) refererer hvordan "- both laymen and social scientists tend to stereotype the childless in terms of a plethora of social pathologies, characterizing them inter alios as psychologically maladjusted, emotionally immature, immoral, selfish, lonely, unhappy, unfulfilled, sexually inadequate, unhappily married, and prone to divorce". Slike stereotypier gjør det vanskelig både å være frivillig barnløs og å begrunne hvorfor en ikke vil ha barn.

På direkte spørsmål om hvorfor de ikke regnet med å få barn, svarte 20 prosent av de frivillig barnløse at mannen ikke ønsket barn. Av alle de frivillig barnløse er det 19 som lever i samliv og det er 13 av disse som svarer at mannens ønsker er den viktigste grunnen til at de avstår fra å få barn. På den annen side var det bare 12 av de 46 kvinnene som ikke levde i samliv, som nevnte det at de levde alene som viktigste grunn for å ikke få barn. Av alle de frivillig barnløse var det 19 prosent som begrunnet barnløsheten med at de levde alene, og 25 prosent nevnte høy alder og helseproblemer som det viktigste argumentet. Tilsammen er det derfor nær 2/3 av alle de frivillig barnløse som gir det vi vil kalle nøytrale og udiskutable begrunnelser.

Begrunnelser som ønsker om egen yrkesaktivitet og tid til egen rådighet, befolkningssituasjonen sett i et globalt perspektiv og et lite barnevennlig samfunn er det til sammen bare 23 prosent (15 kvinner, alle under 35 år) som nevner. I diskusjonen om barnløshet og ikke minst om økende frivillig barnløshet er det ofte slike argumenter som trekkes fram. Av alle kvinner under 35 år fant vi mindre enn 1 prosent som var frivillig barnløse av disse grunnene. Selv om vi korrigerer for Fruktbarhetsundersøkelsens selektive frafall blant barnløse, kan ikke denne gruppen komme opp i mer enn høyden et par prosent. Noe av forklaringen kan selvsagt være at frivillig barnløshet og ikke minst begrunnelser for å være frivillig barnløs er vanskelig å måle i en større intervjuundersøkelse som Fruktbarhetsundersøkelsen 1977. Vår konklusjon er likevel at frivillig barnløshet som et svar på en ny kvinnerolle med større vekt på yrkeskarriere og selvstendighet, et antinatalistisk samfunn eller en truende

verdenssituasjon ikke kan være så utbredt som det en kan få inntrykk av i den mer populære debatt eller i spesielle miljøer.

Frivillig barnløshet synes etter undersøkelser i andre land å være mer vanlig jo lengre utdanning kvinnene har (Pebley og Bloom 1982). Vi finner et lignende mønster i vårt materiale. Av de eldste (30-44 år) frivillig barnløse hadde bare 6 prosent (3 kvinner) mindre enn 10 års utdanning, 58 prosent (30 kvinner) hadde 10-12 års utdanning og hele 37 prosent (19 kvinner) hadde mer enn 12 års samlet utdanningsvarighet. Av alle 30-44-åringer som ble intervjuet i Fruktbarhetsundersøkelsen hadde 30 prosent kort utdanning, 54 prosent middels utdanning og 17 prosent høy utdanning. Som for fruktbarhet og yrkesdeltaking må vi regne med at sammenhengen kan forklares på ulike måter. Kvinnenes ønsker om et liv med eller uten barn kan styre valg av utdanning, fødsel og småbarnstell kan føre til utdanningsavbrudd eller at videre utdanningsplaner skrinlegges, eller det kan være utdanningen i seg selv og den livsstil den fører med seg som gjør kvinnene mindre motiverte for å få barn.

En hypotese forklarer sammenhengen mellom langvarig utdanning og barnløshet som mer et spørsmål om tid enn om preferanser. Underforstått at når kvinnene er ferdig med utdanningen, er de blitt for gamle til å stifte familie: enten for gamle i den forstand at flere har blitt subfekunde eller infekunde og derfor ikke lykkes i sine forsøk på å få barn, eller sosialt for gamle, det vil si er over den sosialt aksepterte fødealder. Utdanningsvarigheten alene kan vanskelig være tilstrekkelig for å underbygge en slik hypotese. Selv med 15-20 års utdanning og eventuelt noen år i yrke, skulle de aller fleste kunne få barn innenfor såvel biologiske som sosiale grenser. På den annen side har vi i de senere årene hatt en betydelig økning i gjennomsnittsalderen for studenter ved universiteter og høyskoler (SA 45). Noe av økningen skyldes trolig at utdanningsveiene er blitt mindre rettlinjede. Krav om praksis og ventetid før de kommer inn på den ønskede utdanningen, kan plusse flere år til selve utdanningsvarigheten. Om vi skulle få en økning i barnløsheten, kan det derfor være mer aktuelt å se på hvordan utdanningen er organisert enn på selve utdanningsvarigheten alene.

Mens ufrivillig barnløshet ikke viste noen sammenheng med utdanning, landsdel og bostedsstrøk, skiller de frivillig barnløse seg ut på alle disse områdene. De er ikke bare en gruppe kvinner med langt høyere utdanning enn sine jevnaldrende, men er også langt oftere enn de andre bosatt i tettbygde strøk, og kommer oftere fra Østlandet.

I Fruktbarhetsundersøkelsen ble samtlige av de intervjuede spurt om hva de mente var det ideelle barnetallet for en familie i Norge. I tråd med at de aller fleste får sine egne barn, er det mest vanlig å hevde

at et barnetall på minst 2 er det ideelle. Av alle kvinner var det bare 1 prosent som mente at barnløshet eller ett barn var det ideelle. Heller ikke de frivillig barnløse ser barnløshet som ideelt (bare 1 av kvinnene som selv er frivillig barnløs, mente at ingen barn var det ideelle). Kvinnene ble ikke spurt om hva de regnet som ideelt for egen del, men om hva de mente var ideelt for en familie i Norge. Vi går vanligvis ut fra at vi på denne måten får et godt indirekte mål for egne preferanser. Om det er tilfelle, er barnløshet for disse kvinnene ingen ideell tilstand, men mer et resultat av en situasjon (som f.eks. dårlig helse, ingen fast samlivspartner) som har gitt få reelle valgmuligheter. Men vi kan også forklare deres svar som en realistisk vurdering under hensyntagen til samfunnets kollektive behov; de kvinnene som ikke selv vil ha barn, bør i det minste ønske at andre får barn.

6. 4 ÅR ETTER INTERVJUET: HVOR MANGE ER FORTSATT BARNLØSE?

Kvinnene som ble intervjuet i Fruktbarhetsundersøkelsen var 18-44 år gamle. En sammenkobling med opplysninger fra Det sentrale personregisteret gir oss kjennskap til de fødslene kvinnene måtte ha hatt fra de ble intervjuet i 1977 og fram til og med utgangen av 1981. Vi kan på denne måten følge utviklingen i barnetall og barnløshet fram til kvinnene er 4 år eldre (22-48 år). Foruten fødselsopplysninger har vi opplysninger om kvinnenes ekteskap (inngåelser og oppløsninger fram til og med 1981). Av de 4 137 som ble intervjuet i 1977 var 8 døde før utgangen av 1981.

I første omgang skal vi bruke registeropplysningene for å se om andelen barnløse blant dem som i 1977 var 35-44 år, har holdt seg stabil eller sunket ytterligere. Dernest skal vi se på utviklingen av barnløshet blant dem som på intervjutidspunktet bare var i siste halvdel av 20-årene eller i begynnelsen av 30-årene (født 1943-52), med spørsmål om disse årsklassene ser ut til å ende på det samme lave nivået for barnløshet som de foregående kohortene (født 1933-42). Til slutt vil vi ta opp hvordan det har gått med infekunde, steriliserte og frivillig barnløse for å se hvor holdbare og stabile disse klassifikasjonene har vist seg å være.

6.1. Utviklingen i andelen barnløse

Andelene barnløse på intervjutidspunktet er beskrevet foran i avsnitt 3. For aldersgruppen 35-44 år regnet vi med at de aller fleste som ennå ikke hadde barn, ville forbli barnløse på livstid. Registeropplysningene bekrefter dette. I løpet av de 4 årene som er gått siden intervjuet har bare èn av de barnløse i denne aldersgruppen fått barn.

Regnet i prosent av samtlige kvinner i aldersgruppen er andelen barnløse uendret. Både når de er 35-44 år gamle og 4 år senere (det vil si når de samme kvinnene er 39-48 år) er andelen barnløse 7 prosent.

Av kvinnene 30-34 år var 11 prosent barnløse på intervjutidspunktet, men vi regnet med at en del av de barnløse i denne gruppen ville få sitt første barn i løpet av de nærmeste årene. Registeropplysningene viser at andelen barnløse er redusert til 9 prosent når de samme kvinnene har rukket å bli 34-38 år.

Ingen av kvinnene i vårt materiale har foreløpig nådd gjennomsnittsalder for menopause. Likevel vil vi hevde at situasjonen ved 35-årsalder er en god indikator på omfanget av permanent barnløshet. Når kvinnene er blitt så gamle, kan vi regne med at andelen barnløse vil reduseres med høyst 1-2 prosent fram til kvinnene avslutter sin fødedyktige periode.

Tabell 4. Andel barnløse ved enkelte alderstrinn. Kumulative prosenter[1]
Proportion childless at different ages. Cumulative percentages[1]

Fødselsår Year of birth	Alder Age								Antall kvinner Number of women
	28	30	32	34	36	40	44	46	
1951-52	18								387
1949-50	18	14							352
1947-48	22	16	12						355
1945-46	18	13	11	10					368
1943-44	16	12	10	9	9				335
1941-42	19	15	12	10	10				265
1939-40	16	9	8	7	7	6			256
1937-38	17	10	8	6	5	5			224
1935-36	25	19	16	14	12	11	11		200
1933-34	18	12	9	8	8	6	6	6	229

[1] Bygger på opplysninger fra intervjuene fram til intervjutidspunktet, deretter opplysninger fra det koplete materiale.
[1] Based on information from the interviews up to the time of the interview, afterwords, information extracted from the Central Population Register.

Andelen permanent barnløse blant kvinner født 1933 - 1942 (35-44 år i 1977) er overraskende lav, og det kan være grunn til å spørre om de neste kohortene vil følge det samme mønsteret. Tabell 4 viser hvor mange som fortsatt er barnløse ved enkelte alderstrinn beregnet for 2-års kohorter. Kvinner født 1943 - 1946 har allerede nådd ned i høyst 10 prosent barnløse, og vil muligens redusere andelen barnløse ytterligere noe. Av kvinner født 1947 - 1948 er 12 prosent barnløse, men dette er ved 32-års alder slik at vi fortsatt må regne med en viss reduksjon i andelen barnløse. Kvinner født 1949 - 1952 er ennå så unge at det er for tidlig å si noe sikkert om utviklingen, men til nå er det ingen ting som tyder på at andelen barnløse vil bli vesentlig høyere enn blant kohortene 1943 - 1947. Det er altså ingen tegn på at vi står foran en markert økning i andelen barnløse kvinner.

Vi vil nok en gang minne om at andelen barnløse er beregnet kun av de kvinnene som lot seg intervjue i Fruktbarhetsundersøkelsen. Som tidligere nevnt var det et visst selektivt frafall blant kvinner uten barn. For kvinnene som ikke ble intervjuet, har vi bare opplysninger om de var barnløse eller ikke i 1977. Vi har ikke kjennskap til deres fødselshistorier i perioden 1978 - 1981. I 1977 var de barnløse underrepresentert med 2-3 prosent i intervjumaterialet. Om vi regner med at underrepresentasjonen av barnløse er om lag den samme 4 år senere, vil de totale andelene barnløse ligge et par prosentpoeng høyere enn det våre tall viser. På den annen side har vi beregnet andelen barnløse av samtlige kvinner i fødselskohortene. Det er mer alminnelig å beregne andelen barnløse kun av gifte/før-gifte kvinner, og dette gir selvsagt lavere andeler barnløse enn den beregningsmåten vi her har valgt.

6.2. Kvinner som i 1977 mente at de ikke hadde muligheter for å få barn

Det var i alt 426 kvinner som mente at det på grunn av infekunditet eller sterilisering ikke ville være mulig for dem å få barn i framtiden. I løpet av de 4 første årene etter intervjuet hadde likevel 8 av dem fått barn. Infekunditet eller sterilisering i 1977 er selvsagt ikke uforenelig med fødsler lenger fram i tiden. I praksis vil infekunditet og sterilisering være et spørsmål om større eller mindre sannsynlighet for å få barn. Det er heller ikke gitt at tilstandene vil være permanente selv for sterilisering. Cheng et.al (1977) finner 0,3 graviditeter pr. 100 kvinner blant steriliserte, et norsk materiale har om lag dobbelt så høy graviditetsrisiko (Børdahl 1983). Vi må likevel forvente at de opprinnelig infekunde og steriliserte vil ha langt færre fødsler i 4-årsperioden

enn de kvinnene som i 1977 mente de ville være i stand til å få barn. Om dette ikke skulle være tilfelle, kan ikke den form for "egen diagnostisering" som intervjuopplegget benytter seg av, være en holdbar indikator på den fysiologiske tilstanden.

Av kvinnene som mente de ville kunne få barn, viser registeropplysningene at 24 prosent har hatt minst en fødsel i de 4 årene som er gått siden intervjuet, mens det i den samme perioden bare er 2 prosent av dem som mente de ikke ville kunne få barn, som likevel har hatt en fødsel. Kvinnene som svarte "vet ikke" om mulighetene for å få barn, har fått barn i om lag samme utstrekning som de som mente de hadde muligheter for å få barn. Som vist i tabell 1 er det en økende andel som tror de ikke kan få barn, jo eldre kvinnene er. Under 35-årsalder var det 131 kvinner som ble klassifisert som infekunde eller steriliserte, men det er blant disse vi finner samtlige 8 som likevel har fått barn. Det vil si at 6 prosent av dem som i 1977 var 18-34 år og klassifisert som infekunde eller steriliserte, senere har fått barn. Til sammenligning har hele 31 prosent av de jevngamle fekunde kvinnene fått barn i det samme tidsrommet (1977 - 1981). Resultatene viser at den form for egen "diagnostisering" som ble forsøkt i intervjuopplegget, skilte ut en gruppe kvinner som ikke bare mente de ville være ute av stand til å få barn, men som faktisk også fikk langt færre barn enn de øvrige kvinnene. Av de 8 som fikk barn til tross for at de i intervjuet selv mente det ikke ville være mulig, tilhørte 1 de 209 steriliserte, 5 var av de 145 som hadde minst ett barn fra før (sekundært infekunde) og 2 var blant de 72 barnløse på intervjutidspunktet (primært infekunde).

6.3. Kvinner som i 1977 ble definert som frivillig barnløse

Holdninger til framtidig fruktbarhet er vanligvis regnet som ganske usikre mål for faktisk fruktbarhetsatferd. De var derfor ikke gitt at de kvinnene som var fekunde, men likevel ikke regnet med å få barn (her definert som frivillig barnløse, se avsnitt 5.2), fortsatt var barnløse 4 år etter intervjuet.

I intervjumaterialet var det bare 65 frivillig barnløse kvinner. Av disse var om lag 2/3 ugifte og nær halvparten var minst 35 år. Registeropplysningene kan ikke fortelle oss om de fortsatt forventer å forbli barnløse, men oppfølgingen gir et bilde av samsvaret mellom holdningene i 1977 og atferd i de neste 4 årene. Særlig for de yngste kvinnene var det rimelig å regne med at de kunne ha endret standpunkt og fått barn.

Det var til sammen bare 35 kvinner 18-34 år som kunne klassifiseres som frivillig barnløse. 4 år senere hadde 3 (9 prosent) av disse kvinnene likevel blitt mødre. Til sammenligning hadde 36 prosent av de jevngamle kvinnene som i 1977 regnet med å få minst ett barn, også blitt mødre for første gang. Foruten dem som uttalte seg med sikkerhet om sine forventninger, var det en ikke ubetydelig gruppe som ikke visste om de ville få barn eller ikke i framtiden. I denne "vet-ikke" gruppen hadde 25 prosent av kvinnene 18-34 år fått sitt første barn i løpet av de 4 årene som var gått siden intervjuet. Fra 35-årsalder er, som tidligere vist, andelene barnløse ganske små og førstefødsler en sjeldenhet. Av kvinnene i denne aldersgruppen (35-44 år) var det ingen av de frivillig barnløse som hadde fått barn etter at de var intervjuet, og bare 1 av de jevngamle kvinnene som regnet med å få barn eller var usikre på om de ville få det, hadde faktisk fått barn i løpet av de årene som var gått.

Det er selvsagt fortsatt mulig at de aller yngste av de frivillig barnløse kan komme til å ombestemme seg og likevel bli mødre en gang i framtiden. For alle de 65 frivillig barnløse sett under ett, ser det imidlertid ut til at kvinnenes forventninger i 1977 stemmer godt overens med senere fruktbarhetsatferd.

SUMMARY IN ENGLISH

9 per cent of all women 30-44 years of age (born 1933 - 1947) who were interviewed in the Norwegian Fertility Survey 1977, had not yet given birth. When we include the non-response, we find that 12 per cent had never had any live births.

In estimating childlessness, it has been usual to take into account only married women or couples. Our figures are based on all women in the cohorts irrespective of present or previous cohabitational status. This supports the statement that a very small minority of women will remain childless if their situation makes it possible for them to have children.

Childless women 30-44 years of age can be grouped into three categories of approximately the same size. The first group is defined as involuntarily childless (infecund women who have never had any live births). The second group is voluntarily childless (fecund women hwo believe they will stay childless). The last group is women who believe they still are going to have a child in the future, or who are uncertain whether they will remain childless or not.

Even if everyone in the last group remain childless, the proportion of permanent childless will be smaller than could be expexted in advance.

Among the 4 137 women who were interviewed in the Fertility Survey 1977, only 72 can be categorized as involuntarily childless and 65 as voluntarily childless, with an acceptable degree of certainty. We did not find any correlation between involuntary childlessness and education or place of residence of the women. Duration of time spent in cohabitation does not seem to have any significant influence on childlessness either, but the number of observations is too small to make separate analyses of women starting their first cohabitation in their 30s.

As anticipated, voluntarily childless women are more frequently unmarried than married. As compared to women with children, they have significantly longer education. The frequency of childlessness is particularly high among women with education at university level - education of longer duration than 12 years. We have some indications that this is a consequence of a life situation which gives very few options in this respect rather than the result of a free decision.

Our conclusion concerns women born 1933 - 1947. We have pointed out that we have some reason to believe that childlessness is considerably less usual in these cohorts than in the preceding ones. However, the main interest is of course attached to the expected development in childlessness in the years to come. In other countries there are indications of a marked increase in childlessness. For the United States, Westoff and Bloom have estimated that the final childlessness rate for women born in 1954 will be approximately 30 per cent (Pebley and Bloom 1982). What has happened up to now is that an increasing proportion of young women is childless. Several arguments are put forward in support of the view that this is an indication of permanent childlessness, and not only a postponement of the first birth. Hastings and Robinson demonstrate that earlier experience indicates that there is a relationship between childlessness at young age and permanent childlessness (Jong and Sell 1977). Various researchers have claimed that even if the intension is only a postponement, the postponement may become long enough to cause fecundity impairments, or it may become so long-lasting that a child would cause too severe changes in a weel-established life style. Jong and Sell (1977) emphasize the great structural changes we witness in many fields of life. In their opinion, an increase in labour force participation by young, married women, increased age at first marriage, and an increase in educational activity will be potential causes of increasing childlessness. There are also indications of an increase in the proportion of young women expecting to be childless, but not sufficient to indicate a substantial increase in childlessness (Pebley and Bloom 1982). It is also worth mentioning that analyses of changes in cultural values in the Netherlands indicate that childlessness is becoming more accepted (van de Kaa 1980).

Up to 1977, there has not been any substantial increase in childlessness among women in their 20s (Noack and Østby 1983).

The Fertility Survey showed that almost every woman under the age of 30 either had children or expected to have at least one child. But even in Norway there have been great structural changes. Women born after 1947 had access to and used modern contraceptives at an early age (Østby 1982), and they started their reproductive period at a time when the overall fertility was declining. More and more often, married women choose to stay in the labour force during the most fertile period (20-30 years of age) (Ljones 1979, SA 45). The average educational level has risen, specially among women. We also find a tendency of postponement of the first marriage. As an introduction to marriage many couples have a periode with cohabitation without marriage.

In spite of all these tendencies, we are not convinced that we are going to have a substantial increase in childlessness in Norway. The changes are significant and numerous, but they are not unambiguous arguments for a life as childless. However, as compared to the extremely low rates of childlessness in the 1933 - 1947 cohorts, we might expect somewhat higher figures. This increase might be more the result of a gradual change from temporary to permanent childlessness, than the result of a deliberate decision to live without children.

From the Central Population Register, we have extracted records of all births the respondents have had from the time of the interview in 1977 up to the end of 1981. These data confirm the impression that up to now, there is no indiction of a strong increase in the proportion of childless women. The follow-up study confirms the low fertlity rate which has been registered among women in the late 30s. Except one, all the childless women born 1933 - 1942 were still childless after 4 years. The proportion childless among women who were 25-34 years at the time of the interview born 1943 - 1952 decreased steadily in the succeeding four years towards the level of the 1933 - 1942 cohorts, but probably without ever reaching that low figure.

Up to the end of 1981, 8 (2 per cent) of the women previously defined as infecund, got a child. All the "infecund" women who later got a child, were less than 35 years of age in 1977. Among women who were between 18-34 in 1977, 31 per cent of the fecund women and 6 per cent of the "infecund" women got at least one child in the period 1977 - 1981. This demonstrates that the oldest women had a pretty good appraisal of their own fecundity. For the younger women, we must take into account the possibility of restored fecundity.

The women who were defined as voluntarily childless in 1977, were also inclined to stay childless during the next 4 years. Up to the end of 1981 only 5 per cent of them had become mothers, all of them born after 1942.

On the basis of the first 4 years after the interview we do not see any indications of a strong increase in the proportion of childless women. The results also indicate that the women's own appraisal of their fecundity state give a fairly good estimate of their future fertility. The voluntarily childless women do also tend to have a marked stability in their decisions. For the infecund as well as for the voluntarily childless women, the tendency to diverge from the classification in 1977 increases with falling age.

There is little doubt that the public debate about childlessness is more extensive than can be justified by the changes that have really taken place. This may be an indication of a future ideological change that cannot yet be seen in the number of births, but other explanations are closer at hand. In the introduction we mentioned that the fertility decline has been wrongly interpreted as the result of a permanent increase in childlessness. We have also registered that even if childlessness has not increased, it has become more visible. From being attended with taboos, it has become increasingly common to describe the situation of involuntarily as well as voluntarily childless couples (see e.g. Dowrick and Grundberg 1981). Another indication of the new visibility of childlessness is the association for involuntarily childless people now being established in Norway. In England, there is already an interest group looking after the interests of the involuntary as well as the voluntary childless (National Association for the Childless and Childfree). Some people will consider the new feminist movement of the 70s as an important factor behind the increase in childlessness. Lott (1973) demonstrates how the feminist literature originating from these movements stress the negative aspects of parental roles, or as she concludes "-- when spoken of at all, the tendency is to do so coldly and unsympathetically, and to project the view that children are nuisances and a major barrier in ones path toward fulfillment in the larger world outside home" (1973:537). In her further analysis, Lott stresses the fact that this negative view of children is not reserved for the feminist movement alone, but is a reflection of both the ambivalence most parents inevitably feel from time to time and of the low esteem child care has in society. We believe that there may be reasons to expect that the emphasis on negative aspects of having children has gone so far that we fairly soon will see a reaction emphasizing the positive aspects. The demand for nursery schools more adapted to the needs of children and reduced working hours for parents with small children, may be the first signs of such a reaction.

LITTERATUR

Baum, Frances og Cope, R. David (1980): Some Characteristics of intentionally childless Wives in Britain Journal of Biosocial Science 12, s. 287-299.

Bjøro, Knut og Molne, Kåre <1981>: Vi får ikke barn Universitetsforlaget, Oslo.

Bongaarts, John (1982): Infertility after Age 30: A false Alarm Family Planning Perpectives 14, s. 75-78.

Brand, Patrich Ch. (1978): Age at Menopause. An Investigation into the median Age at Menopause in Ede, the Netherlands, and into the possible Influence of certain environmental Variables upon this Age. Elve/Labur Vincit, Leiden.

Busfield, Joan og Paddon, Michael, L. (1977): Thinking about Children. Sociology and Fertility in Post-War England Cambridge University Press, Cambridge.

Børdahl, Per (1983): Personlig meddelelse.

Cheng, Mark C.E., Wong Y.M., Rochat W. Roger og Ratnam S.S. (1977): Sterilization Failures in Singapore: An Examination of Ligation Techniques and Failure Rates Studies in Family Planning 8, s. 109-115.

Dowrick, Stephanie og Grundberg, Sibyl (1981): Varför barn? 18 kvinner berätter varför de valt at ha barn eller inte Forum, Borås.

Flapan, Mark (1969): A Paradigm for the Analysis of childbearing Motivations of married Women prior to the Birth of their first Child American Journal of Orthopsychiatry 39 (April), s. 402-417.

Goffman, Erving (1963): Stigma. Notes on the Management of spoiled Identity Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New York.

Grebenik, E. og Hill, A. (1974): International Demographic Terminology: Fertility, Family Planning and Nuptiality IUSSP Papers no. 4, Belgia.

Holte, Arne (1980): Personlig meddelelse.

de Jong, Gordon F. og Sell, Ralph R. (1977): Changes in Childlessness in the United States: A Demographic Path Analysis Population Studies 31 (1), s. 129-141.

van de Kaa, Dirk J. (1980): "Recent Trends in Fertility in Western Europe", s. 55-81: Hiorns, R.W. (ed): Demographic Patterns in developed Societies Taylor and Francis Ltd., London.

Leridon, Henri (1982): Stérilité, hypofertilité et infecondité en France Population 37, s. 807-836.

Lettenstrøm, Gerd S. (1965): Ekteskap og barnetall - En analyse av fruktbarhetsutviklingen i Norge Statistisk Sentralbyrå, Artikler nr. 14.

Lettenstrøm, Gerd S. (1976): Fødselstall i ekteskapskohorter 1965 - 1972. En analyse på grunnlag av registerdata Statistisk Sentralbyrå, Artikler nr. 82.

Ljones, Olav (1979): Kvinners yrkesdeltaking i Norge Statistisk Sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier nr. 39.

Lott, Bernice E. (1973): Who wants the Children? Some Relationships among Attitudes towards Children, Parents, and the Liberation of Women American Psychologist, July, s. 573-582.

McFalls, Joseph A. (1979): Frustrated Fertility: A Population Paradox Population Bulletin, 34.

Mosher, William D. (1981): Infertility in the United States. 1965 and 1976 Working Paper Number 8, National Center for Health Statistics, USA.

Mosher, William D. (1982): Infertility Trends among U.S. Couples: 1965 - 1976 Family Planning Perspectives, 14, s. 22-27.

Noack, Turid og Østby, Lars (1980): Erfaringer fra opplegget og gjennomføringen av Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 Statistisk Sentralbyrå, IN 80/I.

Noack, Turid og Østby, Lars (1981): Fruktbarhet blant norske kvinner. Resultater fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 Statistisk Sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier nr. 49.

Noack, Turid og Østby, Lars (1983): Childless or Childfree: A Descriptive Study of Sterilization, Infecundity and intentional Childlessness Scandinavian Population Studies, vol. 6.

NOS XII 291 (1978): Historisk statistikk Statistisk Sentralbyrå.

NOS B 197 (1981): Fruktbarhetsundersøkelse 1977 Statistisk Sentralbyrå.

NOS B 309 (1982): Folkemengdens bevegelse 1981 Statistisk Sentralbyrå.

Oakley, Ann (1980): Women Confined: Towards a Sociology of Childbirth Martin Robertson, Oxford.

Pebley, Ann R. og Bloom, David E. (1982): Childless Americans American Demographics, 1 (January), s. 18-21.

SA 45 (1980): Sosialt utsyn 1980 Statistisk Sentralbyrå.

Schwartz, D. og Mayaux, M.J. (1982): Female Fecundity as a Function of Age. New England Journal of Medicine, 306, s. 404-406.

Thomsen, Ib og Siring, Erling (1980): On the Causes and Effects of Non-response. Norwegian Experiences Statistisk Sentralbyrå, Artikler nr. 121.

Veevers, Jean E. (1971): Childlessness and Age at first Marriage Social Biology, 18 (3), s. 292-295.

Veevers, Jean E. (1972): Factors in the Incidence of Childlessness in Canada: An Analysis of Census Data Social Biology, 19 (3), s. 266-274.

Veevers, Jean E. (1979): Voluntary Childlessness: A Review of Issues and Evidence Marriage and Family Review, 2 (summer), s. 1-26.

Vessey, M.P., Wright, N.H., McPherson, K., Wiggins, P. (1978): Fertility after stopping different Methods of Contraception. British Medical Journal, 1, s. 265-267.

Weststrøm, Lars (1980): Incidence, Prevalence and Trends of Acute pelvic inflammatory Disease and its Consequences in industrialized Countries American Journal of Obstetrics and Gynaecology, 1, s. 880-892.

Østby, Lars (1983): Prevensjonsbruk i Norge Artikkelen kommer i Tidsskrift for Den norske lægeforening.

Utkommet i serien Artikler fra Statistisk Sentralbyrå (ART)
Issued in the series Articles from the Central Bureau of Statistics (ART)

* Utsolgt Out of sale

Nr. 1* Odd Aukrust: Investeringenes effekt på nasjonalproduktet The Effects of Capital Formation on the National Product 1957 28 s.

" 2* Arne Amundsen: Vekst og sammenhenger i den norske økonomi 1920 - 1955 Growth and Interdependence in Norwegian Economy 1957 40 s.

" 3* Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling: Skattlegging av personlige skattytere i årene 1947 - 1956 Taxation of Personal Tax Payers 1957 8 s.

" 4 Odd Aukrust og Juul Bjerke: Realkapital og økonomisk vekst 1900 - 1956 Real Capital and Economic Growth 1958 32 s. kr 5,00

" 5 Paul Barca: Utviklingen av den norske jordbruksstatistikk Development of the Norwegian Agricultural Statistics 1958 23 s. kr 2,00

" 6 Arne Amundsen: Metoder i analysen av forbruksdata Methods in Family Budget Analyses 1960 24 s. kr 5,00

" 7 Arne Amundsen: Konsumelastisiteter og konsumprognoser bygd på nasjonalregnskapet Consumer Demand Elasticities and Consumer Expenditure Projections Based on National Accounts Data 1963 44 s. kr 5,00

" 8 Arne Øien og Hallvard Borgenvik: Utviklingen i personlige inntektsskatter 1952 - 1964 The Development of Personal Income Taxes 1964 30 s. kr 5,00

" 9 Hallvard Borgenvik: Personlige inntektsskatter i sju vesteuropeiske land Personal Income Taxes in Seven Countries in Western Europe 1964 16 s. kr 5,00

" 10 Gerd Skoe Lettenstrøm og Gisle Skancke: De yrkesaktive i Norge 1875 - 1960 og prognoser for utviklingen fram til 1970 The Economically Active Population in Norway 1875 - 1960 and Forecasts up to 1970 1964 56 s. kr 6,00

" 11* Hallvard Borgenvik: Aktuelle skattetall 1965 Current Tax Data 1965 38 s. kr 6,00

" 12 Idar Møglestue: Kriminalitet, årskull og økonomisk vekst Crimes, Generations and Economic Growth 1965 63 s. kr 7,00

" 13 Svein Nordbotten: Desisjonstabeller og generering av maskinprogrammer for granskning av statistisk primærmateriale Decision Tables and Generation of Computer Programmes for Editing of Statistical Data 1965 11 s. kr 4,00

" 14 Gerd Skoe Lettenstrøm: Ekteskap og barnetall - En analyse av fruktbarhetsutviklingen i Norge Marriages and Number of Children - An Analysis of Fertility Trend in Norway 1965 29 s. kr 6,00

" 15* Odd Aukrust: Tjue års økonomisk politikk i Norge: Suksesser og mistak Twenty Years of Norwegian Economic Policy: An Appraisal 1965 38 s. kr 6,00

Nr. 16 Svein Nordbotten: Long-Range Planning, Progress- and Cost-Reporting in the Central Bureau of Statistics of Norway Langtidsprogrammering, framdrifts- og kostnadsrapportering i Statistisk Sentralbyrå 1966 17 s. kr 4,00

" 17* Olav Bjerkholt: Økonomiske konsekvenser av nedrustning i Norge Economic Consequences of Disarmament in Norway 1966 25 s. kr 4,00

" 18 Petter Jakob Bjerve: Teknisk revolusjon i økonomisk analyse og politikk? Technical Revolution in Economic Analysis and Policy? 1966 23 s. kr 4,00

" 19 Harold W. Watts: An Analysis of the Effects of Transitory Income on Expenditure of Norwegian Households 1968 28 s. kr 5,00

" 20 Thomas Schiøtz: The Use of Computers in the National Accounts of Norway Bruk av elektronregnemaskiner i nasjonalregnskapsarbeidet i Norge 1968 28 s. kr 5,00

" 21* Petter Jakob Bjerve: Trends in Quantitative Economic Planning in Norway Utviklingstendensar i den kvantitative økonomiske planlegginga i Norge 1968 29 s. kr 5,00

" 22* Kari Karlsen og Helge Skaug: Statistisk Sentralbyrås sentrale registre Registers in the Central Bureau of Statistics 1968 24 s. kr 3,50

" 23* Per Sevaldson: MODIS II A Macro-Economic Model for Short-Term Analysis and Planning MODIS II En makroøkonomisk modell for korttidsanalyse og planlegging 1968 40 s. kr 4,50

" 24 Olav Bjerkholt: A Precise Description of the System of Equations of the Economic Model MODIS III Likningssystemet i den økonomiske modell MODIS III 1968 36 s. kr 4,50

" 25 Eivind Hoffmann: Prinsipielt om måling av samfunnets utdanningskapital og et forsøk på å måle utdanningskapitalen i Norge i 1960 On the measurement of the Stock of Educational Capital and an Attempt to measure Norway's Stock of Educational Capital in 1960 1968 60 s. kr 5,00

" 26 Hallvard Borgenvik: Aktuelle skattetall 1968 Current Tax Data 1969 40 s. kr 7,00

" 27 Hallvard Borgenvik: Inntekts- og formuesskattlegging av norske kapitalplasseringer i utlandet Income and Net Wealth Taxes of Norwegian Investment in Foreign Countries 1969 40 s. kr 7,00

" 28 Petter Jakob Bjerve og Svein Nordbotten: Automasjon i statistikkproduksjonen Automation of the Production of Statistics 1969 30 s. kr 7,00

" 29 Tormod Andreassen: En analyse av industriens investeringsplaner An Analysis of the Industries Investment Plans 1969 25 s. kr 5,00

" 30* Bela Balassa og Odd Aukrust: To artikler om norsk industri Two Articles on Norwegian Manufacturing Industries 1969 40 s. kr 7,00

" 31* Hallvard Borgenvik og Hallvard Flø: Virkninger av skattereformen av 1969 Effects of the Taxation Reform of 1969 1969 35 s. kr 7,00

" 32 Per Sevaldson: The Stability of Input-Output Coefficients Stabilitet i kryssløpskoeffisienter 1969 40 s. kr 7,00

Nr. 33 Odd Aukrust og Hallvard Borgenvik: Inntektsfordelingsvirkninger av skattereformen av 1969 Income Distribution Effects of the Taxation Reform of 1969 1969 29 s. kr 7,00

" 34 Odd Aukrust og Svein Nordbotten: Dataregistrering, dataarkiver og samfunnsforskning Data Registration, Data Banks and Social Research 1970 43 s. kr 7,00

" 35 Odd Aukrust: PRIM I A Model of the Price and Income Distribution Mechanism of an Open Economy PRIM I En modell av pris- og inntektsfordelingsmekanismen i en åpen økonomi 1970 61 s. kr 7,00

" 36 Arne Amundsen: Konsumets og sparingens langsiktige utvikling Consumption and Saving in the Process of Long-Term Growth 1970 18 s. kr 5,00

" 37 Steinar Tamsfoss: Om bruk av stikkprøver ved kontoret for intervjuundersøkelser, Statistisk Sentralbyrå On the Use of Sampling Surveys by the Central Bureau of Statistics, Norway 1970 46 s. kr 7,00

" 38 Svein Nordbotten: Personmodeller, personregnskapssystemer og persondataarkiver Population Models, Population Accounting Systems and Individual Data Banks 1970 28 s. kr 7,00

" 39 Julie Backer: Variasjoner i utviklingen hos nyfødte barn Variations in the Maturity Level of New Born Infants 1970 36 s. kr 7,00

" 40 Svein Nordbotten: Two Articles on Statistical Data Files and their Utilization in Socio-Demographic Model Building To artikler om statistiske dataarkiver og deres bruk i sosio-demgrafisk modellbygging 1971 30 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0095-4

" 41 Per Sevaldson: Data Sources and User Operations of MODIS, a Macro-Economic Model for Short Term Planning Datagrunnlag og brukermedvirkning ved MODIS, en makroøkonomisk modell for planlegging på kort sikt 1971 31 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0096-2

" 42 Erik Biørn: Fordelingsvirkninger av indirekte skatter og subsidier Distributive Effects of Indirect Taxes and Subsidies 1971 42 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0097-0

" 43 Hallvard Borgenvik og Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1970 Current Tax Data 1971 53 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0098-9

" 44 Vidar Ringstad: PRIM II En revidert versjon av pris- og inntekstmodellen PRIM II A Revised Version of the Price and Income Model 1972 43 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0154-3

" 45 Jan M. Hoem: Purged and Partial Markov Chains Lutrede og partielle Markovkjeder 1972 16 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0164-0

" 46 Jan M. Hoem: Two Articles on the Interpretation of Vital Rates To artikler om tolking av befolkningsrater 1972 33 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0165-9

" 47 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1972 Current Tax Data 1972 58 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0170-5

" 48 Vidar Ringstad: Om estimering av økonomiske relasjoner fra tverrsnitts-, tidsrekke- og kombinert tverrsnitts tidsrekkedata On the Estimation of Economic Relations Using Cross Section-, Time Series- and Combined Cross Section- Time Series-Data 1972 26 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0178-0

" 49 Jan M. Hoem: On the Statistical Theory of Analytic Graduation Statistisk teori for analytisk glatting 1972 41 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0183-7

Nr. 50 Henry M. Peskin: National Accounting and the Environment Nasjonalregnskap og miljøverdier 1972 60 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0185-3

" 51 Eivind Gilje: Analytic Graduation of Age-Specific Fertility Rates Analytisk glatting av aldersspesifikke fødselsrater 1972 49 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0200-0

" 52 Jan M. Hoem og Arne Rideng: Kommentarer til Statistisk Sentralbyrås framskriving av folkemengden i kommunene 1972-2000 Comments to the Regional Population Projections for Norway 1972 - 2000 1972 29 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0210-8

" 53 Juul Bjerke: Estimering av konsumfunksjoner på grunnlag av nasjonalregnskapsdata 1865 - 1968 Estimating Consumption Functions from National Accounts Data 1972 60 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0213-2

" 54 Jan M. Hoem: Usikkerhet ved befolkningsprognoser Inaccuracy of Population Projections 1973 63 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0219-1

" 55 Erik Biørn: Prognoser for de langsiktige endringer i sammensetningen av det private konsum Long Term Forecasts for the Changes in the Composition of the Private Consumption 1973 71 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0228-0

" 56 Jan M. Hoem: Inhomogeneous Semi-Markov Processes, Select Actuarial Tables, and Duration-Dependence in Demography Inhomogene semimarkovprosesser, selekte aktuartabeller og varighetsavhengighet i demografi 1973 54 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0244-2

" 57 Svein Brenna: Revisjon av indeksene for utenrikshandelen Revision of Indices for Foreign Trade 1973 47 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0252-3

" 58 Jan M. Hoem: Statistisk Sentralbyrås utvalgsundersøkelser: Elementer av det matematiske grunnlaget The Sample Surveys of the Central Bureau of Statistics of Norway: Basic Mathematical Elements 1973 59 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0259-0

" 59* Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1973 Current Tax Data 1973 63 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0280-9

" 60 Per Sevaldson: Om oppstilling og bruk av regionalt nasjonalregnskap Construction and Use of Regional National Accounts 1973 74 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0316-3

" 61 Jan M. Hoem: Levels of Error in Population Forecasts Usikkerhetsnivåer ved befolkningsprognoser 1973 46 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0317-1

" 62 Arne Rideng og Bjørn Lied Tønnesen: Statistisk Sentralbyrås regionale befolkningsframskrivinger Nåværende opplegg og utviklingsplaner 1974 The Regional Population Projections of the Central Bureau of Statistics of Norway Current Procedure and Plans for the Future 1974 25 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0343-0

" 63 Erik Biørn: Estimering av makro-konsumfunksjoner for etterkrigstiden: Metodespørsmål og empiriske resultater Estimating Aggregate Consumption Functions for the Post-War Period: Methodological Problems and Empirical Results 1974 84 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0350-3

" 64 Terje Assum: Hvem har nytte av forbrukerservice? To Whose Benefit is the Consumer Service? 1974 22 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0356-2

Nr. 65 Jan Byfuglien: Bosettingskart over Norge 1970: Grunnlag, innhold og bruk Map of the Population Distribution of Norway 1970: Basis, Contents and Use 1974 43 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0392-9

" 66 John Dagsvik: Etterhåndsstratifisering og estimering innen delbestander Post-Stratification and Estimation within Subpopulations 1974 49 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0378-3

" 67* Arne Rideng: Klassifisering av kommunene i Norge 1974 Classification of the Municipalities of Norway 1974 56 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0393-7

" 68 Erik Biørn: Estimating the Flexibility of the Marginal Utility of Money: An Errors-in-Variables Approach Estimering av pengenes grensenyttefleksibilitet: Et opplegg med feil i de variable 1974 18 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0410-0

" 69 Helge Brunborg: Framskriving av folkemengden i Norge 1973 - 2100 Et analytisk eksperiment Population Projections for Norway An Analytic Experiment 1974 100 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0413-5

" 70 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1974 Current Tax Data 1974 73 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0414-3

" 71 Vidar Ringstad: Some Empirical Evidence on the Decreasing Scale Elasticity Noen resultater for produktfunksjoner med fallende passuskoeffisient for norsk bergverk og industri 1974 20 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0424-0

" 72 Jon D. Engebretsen: En modell for analyse av utviklingen i de direkte skatter: Skattemodellen i MODIS IV A Model for Analysis of the Development in Direct Taxes: Tax Model in MODIS IV 1974 65 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0428-3

" 73 Lars Østby: Hvem flytter i Norge? Tendenser i flyttergruppenes sammensetning etter 1950 The Migrants in Norway Trends in the Composition of the Migrant Group after 1950 1975 23 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0441-0

" 74 Erik Biørn: Avskrivningsregler og prisen på bruk av realkapital Depreciation Rules and the User Cost of Capital 1975 46 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0445-3

" 75 Erling Sverdrup: Multiple Comparisons by Binary and Multinary Observations Multiple sammenlikninger ved binære og multinære observasjoner 1975 33 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0482-8

" 76 Tor Fr. Rasmussen: Yrkesbefolkningen i Norge The Economically Active Population in Norway 1975 95 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0493-3

" 77 Erik Biørn: The Distributive Effects of Indirect Taxation: An Econometric Model and Empirical Results based on Norwegian Data Fordelingsvirkningene av den indirekte beskatning En økonometrisk modell og empiriske resultater basert på norske data 1975 17 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0506-9

" 78 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1974 Current Tax Data 1975 45 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0523-9

" 79 Idar Møglestue: Befolkningens utdanningsbakgrunn En analyse av tall for Folketelling 1970 Educational Background of the Population An Analysis of Data from Population Census 1970 1975 89 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0532-8

Nr. 80 Knut Ø. Sørensen: Statistisk Sentralbyrås befolkningsprognosemodell ved de regionale framskrivinger 1975 The Population Projection Model of the Central Bureau of Statistics of Norway in the Regional Projections 1975 48 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0540-9

" 81 Petter Jakob Bjerve: Two Addresses on Statistical Co-operation To talar om statistisk samarbeid 1976 20 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0548-4

" 82 Gerd Skoe Lettenstrøm: Fødselstall i ekteskapskohorter 1965 - 1972 En analyse på grunnlag av registerdata Fertility of Marriage Cohorts An Analysis Based on Register Data 1976 64 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0600-6

" 83 Lorents Lorentsen og Tor Skoglund: MSG-3 En modell for analyse av den langsiktige økonomiske utvikling MSG-3 A Model for Analysis of the Long Term Economic Development 1976 46 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0604-9

" 84 Petter Jakob Bjerve: Trends in Norwegian Planning 1945 - 1975 Utviklingstendensar i norsk planlegging gjennom 30 år 1976 42 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0610-3

" 85 Idar Møglestue og Arild Jeber: Utdanning og yrke til lærerkandidatene fra 1965 Education and Occupation of Graduates from Teachers' Training Colleges in 1965 1976 55 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0611-1

" 86 Jan M. Hoem, Erling Berge og Britta Holmbeck: Four Papers on the Analytic Graduation of Fertility Curves Fire artikler om analytisk glatting av fruktbarhetskurver 1976 57 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0616-2

" 87 Vidar Ringstad: On the Estimation of Dynamic Relations from Combined Cross Section Time Series Data Om estimering av dynamiske relasjonar frå tverrsnitts-tidsrekkedata 1976 19 s. kr 5,00 ISBN 82-537-0620-0

" 88 Petter Laake og Hans Kristian Longva: Estimering av total sysselsetting innen noen hovednæringer i geografiske regioner: Om estimatorenes skjevhet, varians og bruttovarians Estimation of Employment within Geographical Regions: On the Bias Variance and the Mean Square Error of the Estimates 1976 57 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0646-4

" 89 Ståle Dyrvik: Ekteskap og barnetal - Ei gransking av fertilitetsutviklinga i Norge 1920 - 1970 Marriages and Number of Children - An Analysis of Fertility Trend in Norway 1976 48 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0658-8

" 90* Ståle Dyrvik: Utviklingstendensar i 1975 i Norges befolkning Trends in the Norwegian Population 1976 27 s. kr 7,00 ISBN 82-537-0654-5

" 91 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1976 Current Tax Data 1976 51 s. kr 8,00 ISBN 82-537-0653-7

" 92 Olav Vannebo: Regionale forskjeller i yrkesdeltakingen 1970 Regional Differences in Labour Force Participation 1970 1977 67 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0709-6

Nr. 93 Finn R. Førsund og Sigurd Tveitereid: Pris- og inntektsfordelingsvirkninger av miljøverninvesteringer i norsk bergverk og industri Price and Income Effects of Environmental Protection Investments in Norwegian Mining and Manufacturing 1977 87 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0717-7

" 94 Erik Garaas: En modell for analyse av skatter ved forskjellige definisjoner av inntekt A Model for Analysis of Taxes and Alternative Definitions of Income 1977 59 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0725-8

" 95 Petter Longva: Energibruk i Norge Energy Use in Norway 1977 49 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0733-9

" 96 Odd Aukrust: Inflation in the Open Economy: A Norwegian Model Inflasjon i en åpen økonomi: En norsk modell 1977 67 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0737-1

" 97 Idar Møglestue: Allmennlærerutdanning og yrke En analyse av tall fra Folketelling 1970 General Teacher Training and Occupation An Analysis of Data from Population Census 1970 1977 66 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0743-6

" 98 Tor Fr. Rasmussen: Pendling i Norge 1970 Commuting in Norway 1977 84 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0754-1

" 99* Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1977 Current Tax Data 1977 59 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0770-3

" 100 Sigurd Høst: Mediabruk som fritidsaktivitet The Use of Mass Media as a Leisure Activity 1977 33 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0778-9

" 101 Hilde Bojer: The Effect on Consumption of Household Size and Composition Konsum og husholdningens størrelse og sammensetning 1977 37 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0788-6

" 102 Odd Skarstad: Levestandard for private husholdninger Standard of Living for Private Households 1977 64 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0789-4

" 103 Stephen Andersen: Prisnivåjusterte regnskaper Bergverksdrift og industri Price-Level Accounting Mining and Manufacturing 1977 81 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0791-6

" 104 Idar Møglestue og Turid Sletten: Lønnsforholdene for ansatte i bank, forsikring og statstjeneste Wage Conditions of Employees in Bank, Insurance and Central Government 1977 45 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0798-3

" 105 Jon Blaalid og Sigmund Log: Husholdningenes etterspørsel etter elektrisitet 1966 - 1975 The Demand for Electricity by Households 1977 67 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0801-7

" 106* Ståle Dyrvik: Utviklingstendensar i 1976 i Norges befolkning Trends in the Norwegian Population in 1976 1978 35 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0820-3

" 107 Vilhelm Aubert: Den samiske befolkning i Nord-Norge Sàmi àl'bmut Davvi-Norgas The Lappish Population in Northern Norway 1978 139 s. kr 13,00 ISBN 82-537-0842-4

" 108 Erik Biørn: Comparing Consumer Expenditure Functions Estimated from Household Budget Data from the Years 1967 and 1973 Sammenlikning av konsumutgiftsfunksjoner estimert på grunnlag av husholdningsdata fra årene 1967 og 1973 1978 35 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0859-9

Nr. 109 Inger Gabrielsen: Direkte skatter og stønader Historisk oversikt over satser mv. årene fram til 1978 Direct Taxes and Government Transfers Rates etc. 1978 41 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0863-7

" 110 Petter Koren: Etterspørselen etter energi i tjenesteytende næringer The Demand for Energy by Trade and Service Industries 1978 50 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0866-1

" 111 Jon Blaalid og Øystein Olsen: Etterspørsel etter energi En litteraturstudie The Demand for Energy A Survey 1978 76 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0892-0

" 112 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1978 Current Tax Data 1978 55 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0896-3

" 113 Gunvor Iversen: Skiftarbeid Shift Work 1979 72 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0915-3

" 114 Vidar Christiansen og Eilev S. Jansen: Implicit Social Preferences in the Norwegian System of Indirect Taxation Implisitte velferdsvurderinger i det norske systemet av indirekte skatter 1979 36 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0935-8

" 115* Hallstein Myklebost: Bosetningsutviklingen i Norge 1960 - 1970 Population and Settlement Change in Norway 1960 - 1970 1979 95 s. kr 11,00 ISBN 82-537-0946-3

" 116 Helge Brunborg: Cohabitation without Marriage in Norway Samliv uten vigsel i Norge 1979 30 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0955-2

" 117 Odd Aukrust: Econometric Methods in Short-term Planning: The Norwegian Lesson Økonometriske metoder i korttidsplanleggingen: Erfaringer fra Norge 1979 84 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0963-3

" 118 Lorents Lorentsen, Steinar Strøm og Lars Erik Østby: Virkninger på norsk økonomi av en pause i den videre kraftutbygging Impacts on the Norwegian Economy of a Temporary Halt in the Growth of Electricity Supply 1979 36 s. kr 9,00 ISBN 82-537-0984-6

" 119 Jan Mønnesland: Analytisk glatting av rater for første gangs giftermål Analytic Graduation of First Time Nuptiality Rates 1979 38 s. kr 9,00 ISBN 82-537-1008-9

" 120 Bjørg Halvorsen: Fruktbarheten i og utenfor ekteskap i Norge 1946 - 1975 Marital and Extramarital Fertility in Norway 1980 97 s. kr 11,00 ISBN 82-537-1077-1

" 121 Ib Thomsen og Erling Siring: On the Causes and Effects of Non-Response Norwegian Experiences Om årsakene til og virkningene av frafall Erfaringer fra Norge 1980 52 s. kr 11,00 ISBN 82-537-1107-7

" 122 Tor Skoglund: REGION En modell for regional kryssløpsanalyse REGION A Model for Regional Input-Output Analysis 1980 61 s. kr 11,00 ISBN 82-537-1125-5

" 123 Ådne Cappelen: Inntektsfordeling og konsum 1962 - 1978 Income Distribution and Consumption 1980 87 s. kr 11,00 ISBN 82-537-1146-8

" 124 Ådne Cappelen, Inger Holm og Paal Sand: MODIS IV Virkningstabeller for 1978 MODIS IV Impact Tables for 1978 1980 76 s. kr 11,00 ISBN 82-537-1200-6 ISSN 0085-431X

Nr. 125 Charlotte Koren: MIFO - En modell for analyse av folketrygdens alderspensjon MIFO - A Model for Analysis of the Old Age Pension of the National Insurance 1981 43 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1239-1 ISSN 0085-431X

" 126 Erik Biørn: The Consumption Function and the Life Cycle Hypothesis: An Analysis of Norwegian Household Data Konsumfunksjonen og livsinntektshypotesen: En analyse av norske husholdningsdata 1981 22 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1248-0 ISSN 0085-431X

" 127 Erik Biørn: Estimating Economic Relations from Incomplete Cross-Section/Time-Series Data Estimering av økonomiske relasjoner på grunnlag av ufullstendige tverrsnitts-tids-seriedata 1981 21 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1593-5 ISSN 0085-431X

" 128 Knut Eggum Johansen og Henning Strand: Macroeconomic Models for Medium and Long-Term Planning Makroøkonomiske modeller for planlegging på mellomlang og lang sikt 1981 35 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1603-6 ISSN 0085-431X

" 129 An-Magritt Jensen: Jobb, barn og likestilling Om kvinners tilpasning til arbeid og familie Work, Children and Equality on the Adaptation of Women to Work and Family 1981 24 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1617-6 ISSN 0085-431X

" 130 Jon Inge Lian: Trends in Demographic Structure in Norway 1960 - 2000 Endringer i befolkningsstrukturen i Norge 1960 - 2000 1981 56 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1620-6 ISSN 0085-431X

" 131 Terry Barker: A Review of Models and Data in the Norwegian System of Economic Planning En oversikt over modeller og data i norsk økonomisk planlegging 1981 32 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1631-1 ISSN 0085-431X

" 132 An-Magritt Jensen: Barnetall og yrkesaktivitet Number of Children and Female Employment 1981 52 s. kr 15,00 ISBN 82-537-1643-5 ISSN 0085-43IX

" 133 Olav Bjerkholt, Lorents Lorentsen and Steinar Strøm: Using the Oil and Gas Revenues: The Norwegian Case Virkninger av bruk av olje- og gassinntekter i Norge 1982 19 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1652-4 ISSN 0085-431X

" 134 Lars Østby: Norwegian Fertility Survey 1977 A Summary of Findings Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 Et sammendrag av resultatene 1982 22 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1710-5 ISSN 0085-431X

" 135 Bjørg Moen og Per Sevaldson: Fødselstallene i Norge 1950 - 1975 Endringsfaktorer Births in Norway 1950 - 1975 Components of Change 1982 81 s. kr 15,00 ISBN 82-537-1716-4 ISSN 0085-431X

" 136 Petter Frenger, Eilev S. Jansen og Morten Reymert: MODEX - En modell for verdenshandelen og norsk eksport av bearbeidde industrivarer A Model of World Trade and the Norwegian Export of Manufactured Goods 1982 35 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1717-2 ISSN 0085-431X

" 137 Petter Jakob Bjerve: Three Decades of the Conference of European Statisticians: Past Achievements and Perspectives for the Future Den europeiske sjefstatistikarkonferansen gjennom tre ti-år: Mål som vart nådd og perspektiv for framtida 1982 22 s. kr 10,00 ISBN 82-537-1823-3 ISSN 0085-431X

Nr. 138 Arne Rideng: Befolkningsutviklingen i Norge fram til år 2025
The Changes of Population in Norway to 2025 1982 83 s.
kr 15,00 ISBN 82-537-1852-7 ISSN 0085-431X

" 139 Nils Terje Furnes og Svein Lasse Røgeberg: Compilation of Input-Output Tables in Norway Beregning og sammenstilling av kryssløpstabeller i Norge 1983 37 s. kr 12,00
ISBN 82-537-1885-3 ISSN 0085-431X

" 140 Turid Noack og Lars Østby: Barnløshet - savn eller ønske?
Om ufrivillig og frivillig barnløshet Childless or Childfree?
About Infecundity and Intentional Childlessness 1983 50 s.
kr 12,00 ISBN 82-537-1894-2 ISSN 0085-431X

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget, Oslo,
og er til salgs hos alle bokhandlere
Pris kr 12,00

Omslag trykt hos Grøndahl & Søn Trykkeri, Oslo

ISBN 82-537-1894-2
ISSN 0085-431x